

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה למדעי החברה
התכנית לדיפלומטיה וביטחון לבכירים

איום הטרור במצרים - מגמות מרכזיות בעשור האחרון

בקורס: תפיסת הביטחון של מדינות ערב

מרצה: דר' אפרים קם

מגיש: גלעד שטרן
ת"ז: 037290798
תאריך הגשה: 17.9.09

תוכן עניינים

2 **מבוא:**

4 **מצרים כר פורה לאסלאם הרדיקלי:**

6 **ניתוח איום הטרור במצרים:**

9 **הטרור המצרי בעשור האחרון- סקירה כללית:**

11 **מקרה בוחן - האחים המוסלמים:**

13 **ג'מעת אל אסלאמיה:**

14 **אל ג'יהאד- הג'יהאד האסלאמי המצרי:**

15 **ארגונים נוספים:**

17 **ההתמודדות המשטר המצרי עם איום הטרור:**

21 **מגמות עכשוויות בטרור המצרי:**

21 **התערבות החיזבאללה ואיראן במצרים כחלק מתפיסת האיום:**

23 **טרור בחצי האי סיני:**

26 **סוגיית הגבול הישראלי ורצועת עזה:**

27 **גבול סודאן-מצרים:**

29 **העתיד של משטר מובארק:**

29 **אתגר הג'יהאד העולמי:**

32 **סיכום:**

34 **ביבליוגרפיה:**

מבוא:

בבואנו לדון בסוגיית תפיסת הביטחון הלאומי של מצרים, נהוג לחשוב באופן מיידי על האיומים החיצוניים, בראשם הסוגיה הישראלית, סודן, לוב, ואיראן. אלא שמצרים לאורך כל קיומה המודרני, צריכה הייתה להתמודד עם איום מהותי לא פחות - איום הטרור של האסלאם הקיצוני בתוך מצרים. האלימות הפוליטית במצרים איננה תופעה חדשה, והיא הופיעה בגלים מתגברים לאורך כל המאה העשרים. אלא שלאור "התפוגגות" האיום החיצוני המיידי הישראלי, ולאור ההתחזקות הצבאית המצרית והתמיכה האמריקנית, נדמה כי האיום המרכזי ביותר על יציבות המשטר המצרי נובעת הפעם מאיום האסלאם הרדיקלי והטרור הפנימי.

האסלאם הרדיקלי פועל במגוון אמצעים, שרק ביטויו האחד היא האלימות. אין בכוננתו של מחקר זה לנתח באופן מקיף את תופעת האסלאם הקיצוני ככלל, כאיום אסטרטגי ליציבות המשטר. עצם המונחים אסלאם 'קיצוני', 'פונדמנטליסטי', 'קנאי', או 'רדיקלי' נתונים למעשה לוויכוח. אם לא די בכך הרי שישנם ארגונים רבים בתוך מצרים שיוגדרו כ'קיצוניים', אך הינם ליגיטימיים-למחצה מבחינת השלטון המצרי, כיוון שהם נמנעים באופן מסורתי משימוש באלימות על מנת להשיג את מטרותם. עבודה צנועה זו תעסוק אפוא, בסוגיית האסלאם הרדיקלי, רק בקו התפר בו תורגמה האידיאולוגיה האסלאמית לידי פעולה אלימה של ממש, וכיצד מהווה אתגר זה איום לביטחון הלאומי המצרי.

הספר שהנחה אותי יותר מכל בכתיבת עבודה זו היה "עימות מבית" של נחמן טל¹. המחקר שערך טל הוא ללא ספק המקיף ביותר, והמעמיק ביותר בתחום התמודדות מצרים עם האסלאם הרדיקלי. כתיבתו, שהייתה נר לרגלי בכל עבודה זו, הודפסה לראשונה ב-97', וגרסתו האנגלית יצאה מעודכנת בשנית בשנת 2000. אלא שבעשור האחרון התרחשו מספר שינויים מהותיים בזירות המקומיות והעולמיות, שמחייבים הערכה מחדשת של המגמות המרכזיות בטרור המצרי, שאינן מופיעות במחקרו של טל. מחקר מרכזי נוסף של שריפה זוהור, אשר יצא לאור ב-2007, מתייחס לשאלת התמודדות מצרים עם האתגרים אותם מציב האסלאם מבחינה פוליטית וביטחונית - "Egypt, Security, Political, and Islamist Challenges"². מחקר מרתק זה דן בשאלת זרמיו השונים של האסלאם בתוך מצרים ושאלת האתגרים הביטחוניים והפוליטיים המוצבים בפני המשטר המצרי. אלא שהיקף הדיון הרחב בו נוקטת זוהור, פוגע במקצת בהיבט הסיסטמטי המופיע אצל טל. מתוך סקירה שערכתי, אין כיום עבודת מחקר מקיפה המאגדת לתוכה את כל המרכיבים של איום הטרור

¹ נחמן טל, עימות מבית: התמודדות מצרים וירדן עם האסלאם הקיצוני, פפירוס, אוניברסיטת תל-אביב, מרכז יפה ללימודים אסטרטגיים, 1999, עמ' 11-182

² Sherifa Zuhur, **Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges**, Strategic Studies Institute, September 2007

על המשטר המצרי בעשור האחרון. בהתאם להקדמה זו, שאלת המחקר לעבודה זו היא- מהן המגמות העיקריות של הטרור במצרים בעשור האחרון?
בבואי לענות על שאלה זו אציג את מהות איום הטרור על מצרים, את הרקע לצמיחת התופעה, את השחקנים המרכזיים באסלאם הקיצוני במצרים, ואת אופן ההתמודדות של מצרים עם איום זה. הפרקים האחרונים יעסקו בתופעות חדשות יחסית, שבהן המחקר הוא דל באופן יחסי, אך שיש להן השלכה ישירה על סוגיה זו, כגון השלכות מבצע עופרת יצוקה בעזה על פעילות הטרור במצרים, וחדירת ארגוני טרור בינלאומי לתוך מצרים כגון אל-קעידה וחיזבאללה.

מצרים כר פורה לאסלאם הרדיקלי:

התנאים הדמוגרפיים, הגיאוגרפיים והכלכליים הייחודיים של מצרים הם חיוניים על מנת להבין את צמיחתה של האסלאם הפונדמנטליסטי בשטחה, ואת הקושי של המשטר המצרי להתמודד עמה. מצרים משתרעת על פני 1002 מיליון קמ"ר, מתוכם רק 25 אלף קמ"ר ניתנים לעיבוד חקלאי, מרביתם בעמק הנילוס ובשטחי הדלתה. בשטח הקטן הזה מתגוררים כ-99% מהאוכלוסייה המצרית. אוכלוסיית מצרים מונה 83,082,869 נפש, כאשר 31% מהם נמצאים מתחת לגיל 13, נתון המעיד על הצמיחה המהירה של האוכלוסייה³. במצרים אפוא מתקיימת בעיה דמוגרפית קשה, המציבה בפני הכלכלה והמשטר המצרי קושי מבני שאיננו פתיר בטווח הקרוב. כאשר עתודות הקרקע מוצו זה מכבר, וכאשר אחוז גדול של האוכלוסייה מועסק בחקלאות, אין ביכולתה של הכלכלה לספק את המשאבים אשר יוכלו להדביק את קצב גידול האוכלוסייה.

כך גם לתהליך המואץ של העיור שהתרחש במצרים בעשורים האחרונים יחד עם הריבוי הטבעי יש תוצאות הרסניות – התפתחות דמוגרפית המאפיינת את העולם השלישי, אינה מאפשרת את קיומו של משטר תקין בעל שירותים סבירים לציבור הרחב. קהיר רבתי מונה למעלה מ-20 מיליון תושבים, שמרביתם חיים בחיי עוני מחפירים, תנאים שהם ללא ספק חממת נפץ לקנאות הדתית האסלאמית. כך ניתן להסביר את הגידול העצום בכמות פיגועי הטרור בקהיר רבתי, הקשור בגידול בתושבים המתגוררים בשכונות עוני סביב הברייה. כך למשל אמבאבה. שכונת מצוקה בפאתי קהיר, שהיא לבדה מונה כמיליון תושבים- רובם מובטלים. השכונה מאופיינת בעוני קשה במיוחד, והיא בעלת תשתיות ירודות בצורה קיצונית. מאות המסגדים הפעילים בשכונה היוו בימה להשתלחות שיטתית כנגד המשטר ונציגיו. בשנות ה-90 יצאו מתוך השכונה פיגועים רבים, ואף מנהיגי ארגוני הטרור שפעלו שם הכריזו על "הרפובליקה האסלאמית של אמבאבה"⁴. זוהי רק דוגמה אחת מבין רבות הממחישה את המציאות הקשה בפרברי קהיר הכאוטיים, המהווים מקור עיקרי לפריחתן של תנועות האסלאם הקיצוניות.

מוקד נוסף היא מצרים עילית - היא אחת המעוזים המובהקים של האסלאם הקיצוני והטרור המצרי. הסיבה לכך היא המצב הכלכלי הקשה, והפילוג החברתי מהחברה במורד הנילוס וקהיר. באזור זה גם פעל ארגון הטרור הגדול והפעיל ביותר – אל ג'מעה על אסלאמיה. בהתאם לאזור בו פעל, הארגון שם דגש על אי הצדק הפנימי במצרים, ומטיף

³ CIA - The World Factbook – Egypt, 9.02.2009

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>

⁴ נחמן טל, עימות מבית, עמ' 74

למלחמה בשחיתות, בעוני, ובמצוקה הכלכלית⁵. השורשים הסעידים של תושבי המקום, יחד עם התרבות השבטית, מקשים על היכולת של המשטר המרכזי להתמודד עם תהליכי ההקצנה באזור זה. בזמן מלחמת החורמה שהחל הנשיא מובארק כנגד ארגוני הטרור, ברחו רבים מהם למצרים עלית, שם זכו למקלט נוח בתוך האוכלוסייה האוהדת, אשר פיתחו יחס עוין במיוחד כלפי השלטון המצרי שבקהיר⁶.

המוקד השלישי של האסלאם הרדיקלי, שהוא חדש יחסית, מגיע מתהליכי הרדיקליזציה בחברה הבדואית והפלסטינאית שבחצי האי סיני⁷. אזור זה נמצא בריחוק פוליטי ותרבותי ממצרים ה"פרעונית" ותושביו קשורים בקשרי מסורת ודם אל משפחותיהם ושבטיהם שבמזרח. שנים של דכדוך כלכלי וחברתי הביאו (כפי שיפורט) להפיכתה של סיני לבסיס נוח לצמיחתן של אידיאולוגיות רדיקליות, שבאות לידי ביטוי בריבויים של תאי טרור בחצי האי. כך גם מושפעים תושבי האזור מההתפתחויות של הסכסוך הישראלי-פלסטיני, בעיקר מזליגת האלימות מתוך רצועת עזה, ותופעות הסחר הפלילי וההברחות שנעשות בגבול המצרי-ישראלי.

מוקד רביעי מגיע מאזור סודאן. המדינה שהיא בגדר מדינה נכשלת (Failed State), נמצאת בראש מעייניו של השלטון בקהיר. בשנים האחרונות הפכה סודן להיות מקום מרבצם של גורמים רדיקליים הפועלים בשטחה ומחוצה לה. יציבותה של סודאן היא אינטרס לאומי מובהק של מצרים. מעשי הטבח ומלחמת האזרחים המתנהלת בסודן משפיעה ישירות על חדירתם של גורמים רדיקליים לתוך מצרים⁸.

ארבעת מוקדים אלו (קהיר רבתי, מצרים עלית, סיני וגבול סודאן) מהווים יחדיו כר פורה לאסלאם הקיצוני שנובע ממצאות גיאו-פוליטית סבוכה. באזורים אלו, המשטר נתקל בקושי לבסס את ריבונותו בעשור האחרון. אל החלל שנוצר נכנסו גורמי האסלאם הרדיקלים שמהווים, כפי שנראה, את האתגר הגדול ביותר העומד בפני המשטר המצרי.

⁵ עימות מבית, עמ' 58

⁶ נחמן טל, עימות מבית, עמ' 30

⁷ ראה בהרחבה עמ' 19 בפרק טרור בחצי האי סיני

⁸ שתי תופעות אחרונות אלו, דהיינו עלייתם של מוקדי טרור בסודן וחצי האי סיני יידונו בהרחבה בהמשך, כיוון שמדובר במגמות חדשות יחסית. המוקדי הטרור של קהיר ומצרים עילית לא יזכו לפרט מיוחד, שכן התופעה מתוארת בהרחבה בספרו של נחמן טל (עימות מבית).

ניתוח איום הטרור במצרים

מצרים כבר סומנה, כמדינה שיש בה סכנה ממשיית להיות מדינה נכשלת ("failed state")⁹. בין אם מסכימים עם הגדרה זו ובין אם לאו, הרי ברור שמדינה בעלת משטר מרכזי חלש, בעל השפעה מועטה יחסית על שכבות אוכלוסיה גדולות, מגבירה את הסיכון בקיומן של קבוצות טרור, בצירופם של התנאים הנוספים שנידונו לעיל. אך יציבותה הפנימית של מצרים מהווה אינטרס אזורי ממעלה ראשונה. תפקידה של מצרים כמרכיב ביציבות האזור היא מרכזית. הידרדרות המדינה המצרית תהיה בעלת השלכות מהותיות על מדינות ערב, על סודאן ועל ישראל בפרט. כפי שפעלו מקבלי ההחלטות המצריים בעשורים האחרונים, נראה כי הם מודעים היטב לאיום הקיומי של האסלאם הרדיקלי בשטחה. אך מן הראוי לבחון את משקלה של איום הטרור כחלק מתפיסת הביטחון הכוללת של מצרים.

מצרים היא אחת "היצואנית" של אסלאם קיצוני בדורות האחרונים. האחים המוסלמים (שעוד יידונו בהרחבה בהמשך) שצמחו במצרים פועלים כיום ב-60 מדינות שונות¹⁰. משנתו הקנאית של סייד קוטב המצרי, ובייחוד הספר "אבני הדרך" הפכו למקור רב השראה בעולם המוסלמי. מתכנני הפיגועים ב- 9/11 וראשי ארגון על קעידה הם ממוצא מצרי, והדוגמאות עוד רבות. די בכך להראות כי למרות המשטר הפרו-מערבי "הפרגמטי", רוחשות תחת השטח תופעות של קנאות דתית התומכת במעשי אלימות קשים.

מן הראוי, בטרם ניגש לניתוח מעמיק יותר של היקף התופעה, השלכותיה, ודרכי ההתמודדות איתה, לבדוק את מהות איום הטרור על מצרים. כלומר, באילו אופנים מהווה הטרור האסלאמי איום, ועל איזה אינטרסים?

הטרור המצרי מצליח לאיים אפוא על מספר אינטרסים לאומיים. ראשית, הוא מערער את הלגיטימיות של המשטר המצרי. התקפות הטרור הינן הביטוי הבוטה ביותר להתנגדות למשטר, והוא מהווה הצהרה בדבר אי הקבלה של הסמכות השלטונית. המשותף לשלל ארגוני הטרור האסלאמיים הפועלים בתוך מצרים הוא השאיפה לכוון מדינת הלכה אסלאמית, באמצעות פגיעה במוסדות מדינה ונציגיו. הטרור היא הדרך האלימה של ארגוני האסלאם הקיצוני להראות את מורת רוחם מהשלטון 'הכופר'. יתרה מזאת, ההתקפות האלימות על ראשי המשטר המצרי היה בהן בעבר ניסיון של ממש ליצור הפיכה- ובכך לשנות בכוח את אופי המשטר ל'רפובליקה אסלאמית' ברוח השריעה. הרצח של הנשיא סאדאת, וניסיון הרצח של הנשיא מובארק באדיס אבבה, לא היו מעשי נקמה בלבד, אלא הם לוו

⁹ Sherifa Zuhur, **Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges**, pp.3-4

בשאיפה ממשית לשינוי פני המשטר. משנת 1981, למן רציחתו של סאדאת, נרצחו לא פחות מ-1251 פקידי משטר ונציגיו בידי גורמים רדיקליים¹¹.

אך איום הטרור פוגע גם באינטרסים לאומיים נוספים, שאינם מאיימים ישירות על השלטון ומוסדותיו, אלא פוגעים באינטרסים שלו, ובכך מערערים את בסיס קיומו. כך למשל הפגיעות החוזרות ונשנות בזרים או בתיירים משרתת שתי שאיפות של ארגוני הטרור. הפיגועים במרכזי התיירות, מצליחים לפגוע באחד ממקורות ההכנסה העיקריות של מצרים¹². "הטבח בלוקסור" בשנת '97 לא רק גבה את חייהם של 69 זרים, אלא פגע בתיירות המצרית פגיעה אנושה. אלפי בעלי עסקים הקשורים לתיירות נפגעו, והירידה בתיירות הנכנסת הייתה דרסטית- ב-'98 ירדו ההכנסות מתיירות בכ-50%¹³. כך גם הפגיעה באתרי הנופש בסיני פגעה בישראלים ובנופשים נוספים, ובד בבד הורידה באופן דרסטי את כמות התיירות הנכנסת אל חצי האי. אך פיגועי הטרור בזרים יש בהם גם אלמנט אידיאולוגי מובהק – האסלאם הרדיקלי מאמין כי כל נציגי המערב הם מטרה ליגיטימית וראויה, וכי חובתו של כל מאמין לפעול על מנת לפגוע ולסלק נוכחות מערבית 'מטמאת' מאדמת מצרים.

הטרור המצרי גם מייעד את עצמו למטרות "לוקליות" כגון הפגיעה במיעוטים על רקע אתני – בעיקר במיעוט הקופטי במצרים. אמנם הם מהווים רק כ-10% מכלל האוכלוסייה, אך פיזורם ברחבי מצרים אינו שווה ובחלק מהאזורים הם מהווים רוב יחסי. יתרה מזאת, עדיין מדובר בקרוב ל-10 מיליון מאמינים שאינם מוסלמים, ולפיכך הם מייצגים את המיעוט הנוצרי הגדול ביותר במזרח התיכון. הקופטים מייצגים גם את השכבות החברתיות הגבוהות, ופיגועי הטרור במיעוט הקופטי, הם כמעט עניין שבשגרה. השלטון המצרי הנוכחי, שיונק את הליגיטימציה שלו מהיותו שלטון ערבי – להבדיל מאסלאמי – רואה בפגיעה במיעוטים ניסיון לערער את המרקם החברתי המצרי, ולפגוע באחדותה.

אך מן הראוי לבחון חלק מניסיונות הטרור בהקשר רחב יותר. משטר מובארק נתפס בידי הכוחות הרדיקליים ככלי שרת בידי מדיניות החוץ של ארה"ב וישראל¹⁴. עוד כאשר קיבל על עצמו סאדאת את ההסדר המדיני עם ישראל, זכה לביקורת חריפה מצד הגורמים האסלאמיסטיים במצרים, וגל השטנה שבא בעקבותיו היה אחד הגורמים שהביאו לרציחתו. כך גם שלושה עשורים לאחר מכן, קיימים לא מעט גורמים במצרים הקוראים לביטול הסכמי השלום עם ישראל. לא בכדי פועלים ארגוני טרור רבים באופן כזה, שיציב את הסכמי ישראל-

Gerrie Swart, Hussein Solomon and Anneli Botha, **Egypt: Pharaohs and Fundamentalists?**, Centre for International Political Studies, pp. 7

<http://www.cips.up.ac.za/files/pdf/uafspublications/Egypt%2520Pharaohs%2520and%2520Fundamentalists.pdf>

¹² התיירות מהווה את אחד משלושת מקורות ההכנסה החשובים של מצרים – יחד עם דמי השימוש מתעלת סואץ, ומכספי מהגרים מצרים ששולחים את רווחיהם מעבודה חזרה למדינה). נחמן טל, **עימות מבית**, עמ' 59

¹³ Holly Fletcher, *Jamaat al-Islamiyya*, **Council on Foreign Relations**, May 30, 2008
http://www.cfr.org/publication/9156/jamaat_alislamiyya.html

¹⁴ Chris Zambelis, *Does Cairo Bombing Mark a Return to Terrorist Violence in Egypt?*, **TerrorismMonitor**, Volume VII, Issue 5, March 2009

מצרים בסכנה. ההתרסות החוזרות והנשנות כנגד המשטר המצרי ש"משתף פעולה" באמצעות הפרות בגבול רצועת עזה, הינן דוגמה טובה לכך. כך גם הפיגועים נגד גורמים ישראליים, נגד כוחות שמירת השלום בחצי האי סיני, משקף רצון מובהק של הגורמים הקיצוניים לפגוע בהסכם השלום עם ישראל.

למעשה, במצרים הטרור אינו תופעה חדשה. הוא הופיע בגלים לאורך כל המאה העשרים. ניתן להבחין כיום ב-4 "גלים" של טרור, כל אחד נושא אופי שונה. הגל הראשון בשנות ה-20, השני בשנות ה-40, השלישי, האכזרי ביותר, התרחש לאורך שנות ה-70 עד סוף שנות ה-90, והרביעי שאין וודאות לגבי סיומו, ושיזכה לעיקר הניתוח במחקר זה, מתרחש בעשור האחרון.

מן הראוי להרחיב לגבי הגל השלישי, כרקע למציאות הנוכחית בעשור האחרון. ניתן לציין את נקודת ההתחלה של גל הטרור השלישי ב-18 באפריל, שנת 74'. קבוצת צוערים השתלטה על האקדמיה הצבאית בעבאסיה, בה שהה הנשיא אנואר סאדאת, וניסו להשתלט על הצמרת הפוליטית המצרית, להשתלט על אמצעי התקשורת, ולהכריז על הקמת הרפובליקה האסלאמית של מצרים¹⁵. הניסיון הזה נכשל, וכוחות הביטחון המצריים מנעו את הפיגוע בחילופי אש קשים בין הצדדים. אם בתחילת תקופתו של אנואר סאדאת הייתה אווירה של פיוס כלפי הארגונים האסלאמיים, הרי שמכאן ואילך הייתה התדרדרות חריפה ביחסים שבין המשטר לבין הארגונים.

חברי הארגון שביצעו את ניסיון ההפיכה שתואר – היו למעשה כוח החלוץ של ארגון אל-ג'יהאד שרצחו לבסוף את הנשיא סאדאת. לאחריו באו 3 עשורים של טרור, אלימות והתנגשות ישירה בין כוחות הביטחון לבין הארגונים. הגל השלישי היה חסר תקדים בהיקפו. התקופה האלימה ביותר במצרים הייתה התקופה שבין 1990-1997 - אם בשנות ה-70 היו 86 פיגועי טרור בלבד במצרים, הרי בשנות ה-90 כבר היו 1218 פיגועים¹⁶. סה"כ בגל הטרור של שנות ה-90 נפגעו 3362 בני אדם, מתוכם 1552 הרוגים¹⁷.

לאחר שנות ה-90, בעקבות המדיניות הכוללת שבה נקטו בתחום הביטחון, חקיקה, והסברה, הרי שמצרים זכתה לשקט יחסי עד לגל הטרור החדש, שהופיע במהלך העשור האחרון.

¹⁵ Sherifa Zuhur, **Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges**, Strategic Studies Institute, September 2007

¹⁶ נחמן טל, **עימות מבית**, עמ' 59

¹⁷ נחמן טל, **עימות מבית**, עמ' 169

הטרור המצרי בעשור האחרון- סקירה כללית

לאחר הטבח האכזרי בלוקסור בשנת '97, פתחו מנגנוני הביטחון במצרים בהתקפה כוללת על ארגוני הטרור הפנים מצריים. בייחוד נודעו המבצעים רחבי היקף כנגד הג'מאעה אל-אסלאמיה ומה שנשאר מהג'יהאד האסלאמי המצרי¹⁸. למעשה, האלימות שגאתה בשנות ה-90 והאלימות הנגדית שהביאו עמם כוחות הביטחון לא הציבו הרבה ברירה בפני הרדיקלים. לאחר חודשים של אלפי עצורים, דיכוי אלים, עונשים קולקטיביים, חיפושים מבית לבית, ולעתים קרובות של ממש, הושגה לבסוף הפסקת אש בכפייה. גורמים מרכזיים בג'יהאד האסלאמי המצרי ובג'מאעה אל אסלאמיה אף הצהירו בדבר הפסקת האלימות.

אך ראוי לציין כי המאורעות האלימים שהתרחשו בין הצדדים גם הביאו לחשבון נפש של תנועות האסלאם הקיצוני במצרים, וניתן לראות בכך סיבה נוספת לדעיכת האלימות היחסית מתוך קבוצות האסלאם הקיצוני¹⁹. ההתרחשויות העקובות מדם הביאו במידה רבה את הארגונים הרדיקליים לידי חשש מפני אובדן התמיכה של הרחוב המצרי. לבסוף הצהירו בפומבי ראשי ארגון ג'מאעה אל אסלאמיה בדבר אי-אלימות ובתמורה שוחררו כ-8000 עצורים²⁰. אלא שמתוך ארגון הג'יהאד, ומתוך הג'מעה, התפצלו גם גורמים רדיקליים יותר שחברו אל גורמי הג'יהאד העולמי.

בכך ניתן לסמן את האחת המגמות המעניינות ביותר של תנועות האסלאם הרדיקלי המצרים בעשור האחרון. מחד, "התמסדות", התפיסות והצהרות בדבר הזקעת האלימות כנגד המשטר, ומאידך פיצול חלק מהארגונים האלו להתארגנויות קטנות יותר, וקיצוניות יותר, הקוראות להמשך המאבק באמצעים אלימים. לגורמים אלו יש נטייה לחבור ברמה המבצעית והאידיאולוגית לארגוני הג'יהאד העולמי. מאפייני מגמה זו יפורטו בהרחבה בהמשך.

בעשור האחרון, המדיניות של הנשיא מובארק הייתה להכיל את המתונים ובמקביל לעקור את הרדיקלים. אלא שרבים מהקנאים ברחו אל מדינות המפרץ, אפגניסטן, ומאוחר יותר לאלבניה ולצ'צ'ניה²¹. המקרה הבולט ביותר של תופעה זו היא של אימן אל-זאוואהירי, אשר יצא מתוך הג'יהאד האסלאמי המצרי והצטרף לארגון אל-קעידה²².

אך מדיניותה הנוקשה של מצרים כלפי הקיצונים לא הצליחה למנוע את הטרור, גם אם צמצמה משמעותית את מימדיו. לצד ההתקפות המתוקשרות יותר נגד תיירים, היו מעשי

¹⁸ Zuhur, **Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges**, pp. 74

¹⁹ שם, pp. 75

²⁰ שם, שם.

²¹ שם, עמ' 77

²² Profile: Ayman al-Zawahiri, **Council on Foreign Relations**,

[/http://www.cfr.org/publication/9750](http://www.cfr.org/publication/9750)

אלימות רבים באזור מצרים עלית, ביניהם התקפות על כוחות משטרה, בכירים במערכת הביטחון, ואף על רכבות נוסעים. בינואר 2000 בכפר קושח' נרצחו 20 נוצרים קופטים, כחלק מההתקפות הכמעט שכיחות על המיעוט.

ב-2003, לאחר מספר שנים שנראה היה (לפחות על פי דיווחי התקשורת המצרית) שהמלחמה בביטחון הרדיקלי הניבה תוצאות חד משמעיות, פרץ גל נוסף של פיגועי טרור. באוקטובר 2004 זאוואהירי הוציא קלטת ובה הוא קרא למימוש הג'יהאד- כמה ימים לאחר מכן התפוצצה מכונית תופת במלון טאבה ומוטט חלק מן המבנה. שתי פצצות נוספות הוטמנו באתר הנופש ראס-אל-שטן. בפצצות נהרגו 34 איש, ונפצעו 159²³. מכונית תופת נוספת שהייתה אמורה להתפוצץ במלון נואיבה התפוצצה בטרם עת, ללא נפגעים. 12,000 נופשים ישראלים עזבו בבהלה את חצי האי סיני בחזרה לישראל²⁴. בעקבות הפיגועים, עצרו מנגנוני הביטחון המצריים 5000 איש לחקירה ותשאול. היחס לנחקרים ולעצורים הצית הפגנות אלימות כנגד המשטר. במסגרת ההתנגשויות, אף נרצח ראש העיר של אל-עריש²⁵.

אירועים נוספים התרחשו בבירת מצרים עצמה. במרץ 2005, דקר מצרי שני תיירים שנראה "מתגפפים" בפומבי. באפריל 2005, מחבל מתאבד רצח 3 ופצע 18 בפיגוע בשוק חאן-אל-חלילי הסואן. מחבל מתאבד נוסף פוצץ עצמו בקרבת המוזיאון המצרי הפופולרי. באותו היום נפתחה אש אל עבר אוטובוס של תיירים בשכונת סיידיה. ביולי 2005 פיגועי תופת נוספים בשארם אל שייח' הרגו 88 איש ופצעו 200. הפיצוצים התרחשו כמעט במקביל בשוק הישן של שארם ובאזור בתי המלון במפרץ נעמה, המרוחק קילומטרים ספורים מהעיר. שלוש מכוניות תופת הופעלו במתקפה: הראשונה התפוצצה בכניסה למפרץ נעמה, שנייה בחזית מלון "רזאלה גרדנס" שבאותו מפרץ ושלישית בשוק העתיק של שארם א-שייח²⁶.

אך ההתקפות בסיני לא פסקו. באפריל 2006 3 פצצות נוספות התפוצצו בדהב והרגו 19 אזרחים. יומיים לאחר מכן 2 פיגועי התאבדות התרחשו כנגד ה-MFO (Multinational Force and Observers), בהתקפה השלישית על הכוח הרב לאומי בשנה זו בלבד.

אפילו במהלך פברואר 2009, התרחשו 3 פיגועים, כשהחמור בהם היה שוב בשוק חאן אל חלילי, בו נהרגה תיירת צרפתייה אחת, ו-22 נפצעו.

בבחינה עכשווית, ניתן לראות שמגמות קודמות של הטרור במצרים, המשיכו גם בעשור נוכחי. התארגנויות טרור פועלות כנגד זרים, מיעוטים, ותיירים. אלא שבד בבד ישנם היבטים שונים וחדשים, שהופיעו ביתר שאת לעומת ה"גלים" הקודמים²⁷.

²³ תופת בסיני, YNET, 08.10.04.

<http://www.ynet.co.il/home/0,7340,L-3020,00.html>

²⁴ ראה פרק – טרור בחצי האי סיני להרחבה נוספת

²⁵ Al-Ahram Weekly, Egypt In hot pursuit, 18 - 24 May 2006

<http://weekly.ahram.org.eg/2006/795/eg6.htm>

²⁶ הטרור חזר לסיני: 88 הרוגים בפיצוצים בשארם, YNET, 23.7.05

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3116622,00.html>

²⁷ מגמות אלו ינותחו בפרקים בעמודים 17-27

מקרה בוחן - האחים המוסלמים:

חוקרים נוטים להסכים עם הקביעה, כי בעידן המודרני, אין כדוגמתה של האחים המוסלמים בהיקף השפעתה על העולם הערבי. לא זו בלבד ששיחקה תפקיד מרכזי בהפצת רעיונות האסלאם הרדיקלי, אלא שהציעה חלופה דתית לאידיאולוגיות הלאומניות או הסוציאליסטיות שפקדו לפרקים את אומות ערב במהלך המאה ה-20²⁸. תחושת ההשפלה שחשו המצרים לנוכח הנחיתות הצבאית והטכנולוגית, נוספה אל התחושה כי הערכים הזרים שאומצו על ידי המשטר היו מנוגדים לערכי הביטחון המקוריים. כדבריו הידועים של חסן אל בנא אל המלך פארוק - על מצרים לבחור בין "דרך המערב" או "דרך האסלאם". מטרתם של האחים המוסלמים הייתה אפוא להקים מדינת הלכה אסלאמית במצרים ולהשליט עליה את חוקי השריעה. חשוב לציין, כי האחים המוסלמים איננו ארגון טרור. אך הצגת הרקע לצמיחתו, והפילוגים שחלו בו לאורך השנים עשויה לקדם את הבנתנו בדבר הקושי של המשטר המצרי להתמודד עם איום האסלאם הרדיקלי, שביטויו האחד הוא האלימות.

הארגון הוקם ב-1929 על ידי חסן אל בנא, בעיר איסלמיה על גדות תעלת הסואץ, על רקע הצורך לתת מענה לחדירה של המערב למצרים מבחינה תרבותית, כלכלית וטכנולוגית. האבטלה הגבוהה והמצוקה החברתית הקשה בעקבות המשבר הכלכלי העולמי של 1929, הכשירו את הקרקע להופעתה של תנועת האחים המוסלמים²⁹. הארגון החל פועל במגוון תחומים - רפואה, חינוך, רווחה, ובעיקר- ה"דאווה" - צורה של אקטיביזם מיסיונרי, הפועל להפיכתה של החברה כולה לחברה אסלאמית.

בנוסף לארגון הגלוי, בתקופתו של המלך פארוק, הוקמה ב-42' התארגנות סודית, מעין זרוע צבאית של האחים המוסלמים. מרבית ארגוני הטרור שאנו מכירים היום למעשה צמחו מתוך הזרוע הצבאית של האחים המוסלמים. בסוף שנות ה-40' יוחסו לאחים המוסלמים פעולות טרור רבות, עד שלבסוף הוצאו מחוץ לחוק על ידי ראש הממשלה מחמוד אל-נוקראשי שנרצח מאוחר יותר בידי האחים המוסלמים. זמן קצר לאחר מכן, נרצח חסן אל בנא, ככל הנראה כנקמה על רציחתו של נוקראשי.

שמם של האחים המוסלמים נקשר גם לניסיון התנקשות בחייו של נאצר בשנת '54, שבעקבותיו פעל המשטר המצרי ביד נוקשה כנגד האחים. אלפים נעצרו ועונו קשות, ורבים מן הארגון נאלצו לברוח, או לרדת למחתרת. אחת ההשלכות של מדיניות זו הייתה הקצנה של חלק מחברי האחים שהזדהו עם כתביו של סייד קוטב "אבני הדרך", אחד מהספרים המשפיעים ביותר מאז ועד היום.

Zuhur, *Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges*, pp. 53²⁸
 נחמן טל, *עימות מבית*, עמ' 35²⁹

יחד עם חילופי ההנהגה בתוך האחים המוסלמים, ומתוך המדיניות הנוקשה שצוינה לעיל, החל הארגון להתמקד בפעילות בתחומי החברה והרווחה, ואף הרחיב כעבור זמן את השפעתו למישור הפרלמנטארי. מאז ועד היום, חברי הארגון טוענים בדבר התנגדותם לפעולות אלימות וצבאיות כנגד המשטר. את הפיכתה של החברה המצרית לחברת הלכה יש אפוא לבצע בדרכי שלום בלבד.

ברם, יחסי המשטר המצרי ידעו לאורך השנים עליות וירידות, כאשר לעיתים קרובות נאסרים מנהיגי התנועה ופעיליה. המשטר המצרי מכיר בפופולאריות של הארגון מחד, אך גם רואה באחים המוסלמים איום לטווח רחוק על השלטון. לא בכדי טען שר הפנים המצרי כי "כל התקפות הטרור נעשות תחת המטרייה של האחים המוסלמים, אשר הם המניעים העיקריים לכל מעשי האלימות והחתרנות". כיום נעצרים באופן תכוף פעילים באחים המוסלמים, נכלאים, ונשפטים לתקופות ארוכות רק על בסיס פעילותם הפוליטית³⁰. בפועל העמיקה אחיזתה והשפעתה של תנועת האחים המוסלמים אל יחסי הכוחות הפוליטיים. התפנית הגדולה ביותר בתחום זה התרחשה לאחרונה ב-2005, כאשר האחים המוסלמים התמודדו לראשונה בבחירות לפרלמנט, וזכו לכ-20% מהמושבים. בהישג זה, הם היוו למעשה את האופוזיציה הגדולה למפלגת השלטון³¹.

מן הראוי לציין כי תנועת האחים המוסלמים איננה מקשה אחת, והיא מאופיינת בלא מעט חילוקי דעות ופילוגים, בכל הנוגע לפירושים דתיים ודרכי פעולה. פילוגים אלו, הולידו את חלק מהקבוצות האלימות שאנו מכירים כיום. אלא שככלל, הארגון היום נמנע מפעילות טרור, ושואף לבסס את מעמדו על מנת להשפיע על הממשל מ"בפנים". כחלק ממדיניות 'בדרכי שלום' זו, והתמסדותו כחלק מהמערכת הפוליטית המצרית, הארגון אף הצהיר כי "ארה"ב איננה אויב"³². ניתן לראות בכך המשך למגמה שבה מדיניות הקו הנוקשה של המשטר המצרי כנגד האסלאם הקיצוני הובילה להתמסדות של חלק מהארגונים, יחד עם פילוג והקצנה מאידך.

כחלק מתהליך ההכלה שמתרחש במצרים, שבהם גורמים קיצוניים מקבלים מעמד לגיטימי, ולוקחים חלק מהתהליכים הפוליטיים (המוגבלים אמנם), מתקיים למעשה גם איום חדש על המשטר. ישנו חשש מבוסס, כי כעת יפעלו הארגונים הרדיקליים להשיג את מטרותם מבפנים, תוך ערעור יסודות המשטר, וחתימה בתחיה בכלים פוליטיים "כשרים".

³⁰ Gerrie Swart, Hussein Solomon and Anneli Botha, **Egypt: Pharaohs and Fundamentalists?**, Centre for international Political Studies, pp.

³¹ Yaroslav Trofimov, *Muslim Brotherhood Falter as Egypt Outflanks Islamists*, **The Wall Street Journal**, WSI.com, May 15, 2009

³² **The Muslim Brotherhood Official Website**, *The Muslim Brotherhood is not Anti-American*, Monday, January 14, 2008, <http://www.ikhwanweb.com/Article.asp?ID=15359&LevelID=1&SectionID=146>

ארגוני טרור נוספים במצרים:

מדיניות החיסול של נאצר כלפי האחים המוסלמים אמנם דיכאה את הפעולות האלימות של הארגון, אבל מתוך הארגון התפצלו ארגון אל-ג'יהאד, ו-אל תכפיר ואל הג'רה³³ ובמהלך השנים התרחשו פילוגים נוספים בעקבות סכסוכי הנהגה, ושיטות פעולה בהן יש לנקוט. בעקבות פיצולים אלו, נוצרות מדי עת קבוצות קטנות, או תאי טרור קטנים שקשה לייחס להם שייכות לארגון כזה או אחר, למרות שקיים הרבה במשותף ביניהן. קבוצות אלו לעיתים נקראות בשמות חדשים, ולעיתים משייכות עצמן לארגון כזה או אחר, גם אם אין ביניהן קשר מבצעי או פיקודי עם מנהיגי הארגון.

נוסף על כך, גל הקנאות האסלאמית שפרץ במזרח התיכון בסוף שנות ה-70, בעיקר בעקבות מהפיכת חומייני באיראן ב-79, היו לו השלכות עצומות בכל מדינות המזרח התיכון, והצלחת המהפכה האסלאמית באיראן משמשת עד היום כמקור השראה לפעילויות טרור ולקבוצות טרור חדשות שנוצרות בעקבות הסיבות שתוארו להלן³⁴.

ג'מעת אל אסלאמיה

הג'מעת אל אסלאמיה (קרי – "הקבוצה האסלאמית") הינו ארגון אסלאמי רדיקלי, ששואף ליצור מדינת הלכה במקומו המשטר המצרי הנוכחי. הארגון אחראי למאות פיגועים שהתרחשו בשנות ה-90 במצרים ומחוצה לה. הארגון מוכר כארגון טרור בידי משרד המדינה האמריקאי מאז 2001. למרות שהארגון לא נשא אחריות לפיגועים כבר למעלה מעשור, מתוך הארגון התפלגו גורמים קיצוניים שמקושרים לארגוני הג'יהאד העולמי ואל קעידה. המנהיג הרוחני של הארגון כיום, אשר מזוהה עם הפלגים הקיצוניים הללו, הינו "השייח' העיוור" עומר עבדל רחמן, המרצה מאסר עולם על חלקו בפיגועים במרכז המסחר העולמי ב-93³⁵.

הארגון צמח מתוך האחים המוסלמים במהלך שנות ה-70, ופרח בשכונות העניות של קהיר, אך בעיקר באזור מצרים עלית. הוא נסמך בין היתר על השכבות הנמוכות ביותר של החברה המצרית, ומקושר במיוחד לאוכלוסיה הסעידית שבאזור מצרים עלית. הפיגוע הנודע ביותר שביצעה הקבוצה היה "הטבח בלוקסור", וניסיון ההתנקשות בחייו של הנשיא מובארכ באדיס אבבה. אך מלבד זאת הארגון ביצע מאות פיגועים נוספים כנגד המיעוט

³³ נחמן טל, עימות מבית, עמ' 43

³⁴ נחמן טל, עימות מבית, עמ' 11

³⁵ Holly Fletcher, *Jamaat al-Islamiyya*, Council on Foreign Relations, May 30, 2008 http://www.cfr.org/publication/9156/jamaat_alislamiyya.html

הקופטי, אישי ממשל וביטחון, ומטרות תיירות. בעקבות הפיגוע בלוקסור וסדרות הפיגועים שקדמו לו, פתח הממשל המצרי במערכה כוללת כנגד הארגון, שכללה עוצר על שכונות וכפרים שלמים, מעצר אלפי פעילים, שפיטה חמורה ועוד. בעקבות הלחץ האדיר שהפעילה המדינה על הארגון, הכריזו ראשי הג'מעת אל אסלאמיה כי הם מגנים את האלימות. שבייתת הנשק שהושגה ב-99' כובדה על ידי הארגון באופן כללי.

כך הפך הארגון הקיצוני, שהיה אחת מקבוצות האסלאם הרדיקלי היותר פעילות וחזקות במצרים, לארגון רופף, שלא טען אחריות לאף פיגוע בעשור האחרון³⁶. אלא שהגורמים הקיצוניים מתוך הארגון, ממשיכים להכריז מלחמת חורמה כנגד כל סממן מערבי, חילוני, ולא אסלאמי. כך למשל השייח' עבדל רחמן המרצה את מאסרו במינסוטה, הואשם ב-2002 בתכנון פיגועים מתוך בית הכלא³⁷.

בדיעבד ניתן לראות כי ארגון הג'מעת אל אסלאמיה התפצל למעשה לשני ארגונים נפרדים. קבוצה אחת, מונהגת בידי מוסטפה חמזה, הסכימה כאמור להפסקת האש כנגד המשטר. הקבוצה שנייה המובלת בידי המנהיגים הגולים של הארגון, אשר מזוהים עם ה-פטווה של אוסמה בן לאדן הקורא להתקפות על ארה"ב והמערב. גורמים אלו פועלים כיום על מנת להחיות את האידיאולוגיה הבלתי מתפשרת של הארגון ולבטל את ההבנות שהושגו עם המשטר בקהיר. כך למשל נציגיו הגלויים של הארגון היושבים במצרים עצמה לרוב אינם מעורבים בפעילויות כנגד המשטר, ואילו חלק מהארגון, למשל זה היושב בסודן, עדיין עוסק ותומך במאבק האלים כנגד משטר מובארק.

אל ג'יהאד- הג'יהאד האסלאמי המצרי

הארגון הוקם ב-1979 על ידי מוחמד עבד אל סלאם פרג', שאימץ את תפיסתו הרדיקלית של סייד קוטב. בדומה לג'מעת אל אסלאמייה, חברי הארגון חותרים להקמת מדינת הלכה אסלאמית ולהעמיד בראשה חליף. הארגונים אף התמזגו לתקופה קצרה, שבה עמד בראשם השייח' עומר עבד אל רחמן.

הארגון נודע בין היתר באחריותו על רציחתו של הנשיא אנואר סאדאת בשנת '81, והינו אחראי למספר רב של פיגועים בשטחי מצרים וכנגד מטרות מצריות מחוצה לו. בין היתר הארגון לקח אחריות על ניסיונות ההתנקשות ברה"מ המצרי עטף סדקי, ושר הפנים חסן אל אלפי, על הפיגועים בשגרירות מצרים ב-95', על ניסיון ההתנקשות בחייו של הנשיא מובארק באדיס אבבה, וניסיון הפיגוע בשגרירות ארה"ב באלבניה ב-98'. ברם, ניסיונות

³⁶ Holly Fletcher, *Jamaat al-Islamiyya*, Council on Foreign Relations, May 30, 2008 http://www.cfr.org/publication/9156/jamaat_alislamiyya.html

³⁷ שם, שם.

הפיגועים של הארגון מחוץ למצרים, מעידים דווקא על חולשתו היחסית של אל-ג'יהאד לפעול בתוך המדינה.

לאחר רצח סאדאת המשטר פעל באופן נחרץ כנגד הג'יהאד המצרי, באופן שכמעט חוסל לחלוטין. אלא שבמהלך '93 הארגון הוקם מחדש. בגלגלו הנוכחי הארגון מוכר בין היתר כ- אל ג'יהאד החדש, או טלא'ע אל פתח (חלוצי הניצחון)³⁸.

נוסף על כך התפתלו מתוך הג'יהאד האסלאמי המצרי גם ארגונים קטנים יותר, שהמשיכו לפעול בצורה עצמאית. ביניהם היו "אל חרכיון", שפעל בעיקר נגד הקופטים, "אל ואתקון מן אל נצר" (הבוטחים בניצחון) "אל שאוקין", ו"אל – נאג'ון מן אל נאר" (הניצולים מאש הגיהנום)³⁹.

בעשור האחרון נראה שהתפתחו קשרים הדוקים בין הג'יהאד המצרי לבין אל קעידה, עד כי יש חוקרים המשערים כי חיסולו של ארגון הג'יהאד האסלאמי, והקנאים אשר ברחו ממצרים בעקבות המאבק של המשטר, היוו למעשה התשתית שעליה הוקם ארגון אל קעידה⁴⁰. לראייה, איימן אל זאוהירי שהיה אחד המנהיגים של ארגון אל-ג'יהאד, ברח ממצרים, וכיום משמש כסגנו של בן לאדן.

ארגונים נוספים:

כאמור, הפילוגים הרבים שהתרחשו בעשורים האחרונים מסיבות שהובהרו, גרמו לכך שקיימים כיום מספר גדול של ארגונים לא מוכרים, או לכל הפחות קטנים מדי מכדי שיהיה עליהם מידע גלוי מספק לסקירה מקיפה. אך אין להטיל ספק ביכולתם ובכוונתם של ארגונים אלו לפעול על מנת להשיג את מטרתם.

מתוך הג'יהאד האסלאמי המצרי למשל, נוצר ארגון חדש בשם טלא'א אל פתח, שאף כינו עצמם "אל ג'יהאד החדש". חברי הארגון נעצרו מספר פעמים במהלך אוקטובר 2002, וספטמבר 2003. דיווחים אלו מעידים לא רק על הצלחת המדיניות של מנגנוני ביטחון, אלא גם על הפעלתנות הרבה של חברי הארגון⁴¹. למרות שישנם חילוקי דעות לגבי אופן הקמת הארגון, הרי שישנה הסכמה בדבר העובדה שהוא הוקם על בסיס שרידי ארגון אל-ג'יהאד. ארגון נוסף בשם "אל תכפיר ואל ג'יהאד" הואשם לאחרונה על ידי המשטר המצרי בתמיכה בארגון הסלפי הפלסטיני "ג'נד אנצאר אללה", שהתנגשו לאחרונה עם כוחות

³⁸ נחמן טל, עימות מבית, עמ' 44

³⁹ נחמן טל, עימות מבית עמ' 58

⁴⁰ Holly Fletcher, *Egyptian Islamic Jihad*, Council on Foreign Relations

http://www.cfr.org/publication/16376/egyptian_islamic_jihad.html

⁴¹ Zvi Mazel, *How Egypt molded Modern Radical Islam*, Jerusalem Issue brief, Vol. 4 No.

18, 16th February, 2005

החמאס בעזה. מתוך העדויות עלה כי פעילי אל תכפיר הסתננו לישראל ואספו תרומות למען הארגון הסלפי⁴².

כך גם מבצעי סדרת הפיגועים בסיני קיבלו על עצמם את השייכות לארגון בלתי מוכר עד אז, טאויד א-ג'יהאד. ההתארגנות כללה כ-40 חברים ממוצא פלסטיני, סודנים, בדואי ומצרי⁴³.

דוגמאות אלו מצביעות על תופעה מהותית המאפיינת את פעילות הטרור בשטחה של מצרים. הלחץ המתמשך של רשויות הביטחון והחוק, יחד עם פילוגים רבים ופיצולים בתוך הארגונים, גרם לכך שכיום פעילים במצרים הרבה מאוד ארגונים קטנים, ללא מבנה שליטה ברור. מחד, הדבר מקשה על הארגונים בגיוס תקציבים, בהשגת אמל"ח, וקבלת תמיכה ציבורית שתזוהה אם הארגון. מאידך גם רשויות האכיפה למיניהן מתקשות מאוד לטפל בארגונים "מבוזרים" בעלי מבנה ארגוני רופף. כך גם קל יותר לאסוף מודיעין על ארגונים גדולים ומבוססים, לעומת ארגונים קטנים שמשנים את אופיים לעתים תכופות. ארגונים שהיו פעילים במהלך שנות ה-90, ביניהן - טלאא'ע אל פתח, ג'מאת על תכפיר ואל הג'רה, אל תוקף ואל תבין, אל-שאוקיון, אל סמאוויה⁴⁴ – כולם ארגונים ששינו את אופיים, וכמעט שלא היו פעילים בעשור האחרון. מבדיקה שערכתי במקורות גלויים, ניכר היה שמלבד הופעות שוליות ואזכורים שוליים יחסית, ארגונים אלו פעילים במידה פחותה באופן מהותי מאשר בשנות ה-90.

שוב, אין השקט היחסי מלמד בהכרח על המציאות מתחת לפני השטח – העובדה שארגונים מוכרים בעבר אינם מוכרים כיום, אינו מעיד על כך כי הפעילים בארגונים הללו "התפוגגו". הידע המקצועי, והרצון האידיאולוגי עדיין ישנו בשפע באותם כוסי הקנאות במצרים. אלא שאופיין של אותן התארגנויות קטנות אינו מאפשר להן להוציא, לעת עתה, פיגועים מורכבים בקנה מידה גדול, כפי שיכלו בעבר.

⁴² אל-חיאט (לונדון), 21.8.09, מתורגם מתוך MEMRI

⁴³ International Crisis Group, Egypt's Sinai Question, Middle East/North Africa Report

N°61 – 30 January 2007, pp i

⁴⁴ נחמן טל, עימות מבית, עמ' 80

ההתמודדות המשטר המצרי עם איום הטרור

לאור ניתוח איום הטרור במצרים, מן הראוי לבחון כעת, באיזה אופן מתמודד המשטר המצרי עם אתגר זה. למעשה, החל משנת 1981, שנת רציחתו של הנשיא סאדאת, מצרים נתונה תחת "חוקי החרום", המעניקים לממשלה סמכות גורפת על כל הפעילויות החברתיות במדינה, כולל צנזורה חריפה, פיקוח על חומרים מודפסים ואמצעי תקשורת, הגבלות על מפגשים פומביים, ומעצרים על בסיס חשד בלבד. חוקים אלו הוחרפו בשנת 1992, כאשר נוספו עליהם חוקי לוחמה בטרור – חלקם מאשרים אף הוצאה להורג באשמת השתייכות לתנועות טרור בלבד⁴⁵. כחלק מהמאמץ ההסברתי, משטרו של מובארק אף יצר מגוון רחב של קמפיינים המיועדים לציבור הרחב, שמטרתם הייתה גינוי פעולות הטרור והאסלאם הרדיקלי, ועידוד האימאמים המתונים להוקיע את הטרור ותומכיהם⁴⁶.

אך ההתמודדות המהותית ביותר של משטר מובארק נעשית באמצעות כוחות הביטחון השונים. באופן גורף, לאורך השנים כוחות הביטחון מהווים את "עמוד השדרה" של החברה המצרית. לכל הפחות, למן מהפכת הקצינים ואילך, זרועות הביטחון הן הבסיס עליו נשען המשטר. כיום מתקיימים קשרים הדוקים בין ראשי הצבא לבין השלטון, ומשקלו של הצבא המצרי במערכת הפוליטית המצרית הוא רב. מעבר לכך, הצבא המצרי הינו ה"מעסיק" הגדול ביותר במצרים כאשר למעלה ממיליון מצרים משרתים בזרועות הביטחון השונות⁴⁷. לכאורה הדבר מהווה נטל של ממש על כלכלתה הענייה והבלתי יציבה של מצרים. אולם, באמצעות סיוע החוץ הנדיב של ארה"ב הצבא המצרי למעשה מספק פרנסה לאחוז גדול מסך כוח העבודה המצרי. ביחס למדינות אחרות, מצריים קיבלה יותר סיוע כספי בטחוני מארה"ב (להוציא את ישראל)⁴⁸. ב-2007, מחלקת המדינה של ארה"ב אף התחייבה להמשיך ולהזרים 13 מיליארד דולר כסיוע צבאי בעשור הקרוב⁴⁹.

בהעדר דמוקרטיה אמיתית, אין הדבר אמור להפגיע שמנגנוני הביטחון משמשים ככלי בידי המשטר לשמר את כוחו. כוחות אלו משמשים את השלטון על מנת להוציא לפועל את מדיניותו גם במידה וזו נתקלת בהתנגדות. כך למשל, נעשה שימוש נרחב מאוד בכוחות הביטחון המצריים על מנת לדכא את ההתנגדות האסלאמית בשנות ה-90, ומגמה זו נמשכה גם בעשור האחרון. כוחות אלו פעלו במידה לא מבוטלת של אלימות ואכזריות בתגובה לגל הטרור שיזמו תנועות האסלאם הרדיקליות. על מנת לשמר את האינטרסים של המשטר,

⁴⁵ Denis J. Sullivan & Sana Abed-Kotob, **Islam in contemporary Egypt Civil Society vs. the State**, (London: Lynne Rienner Publishers, 1999), pp 127

⁴⁶ Mare David Turetzky, **Egypt, Mubarak and the rise of Islamic fundamentalist terrorism, 1981-1994: An empirical analysis of the Mubarak regime's punitive Counter-Terrorist policy**, Michigan Journal of Political Sciences, Issue 24, 2002

⁴⁷ ראה טבלה 1 בעמוד הבא- "כ"א- חלוקה לפי במנגנוני הביטחון של מצרים"
⁴⁸ Sherifa Zuhur, **Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges**, pp. 19
⁴⁹ שם, שם.

מנגנוני הביטחון הפנימיים מופעלים גם כנגד גורמי אופוזיציה החותרים לשינוי אופי המשטר, ביניהם ארגוני זכויות אדם ו-NGO המנסים לקדם רפורמות דמוקרטיות במצרים⁵⁰. בבחינת מבנה כוחות הביטחון המצריים, ניתן להבחין במשקל האמיתי אותו מעניק המשטר המצרי לאיום הפנימי במצרים. באופן מסורתי, ישראל נתפסת כאיום האסטרטגי המהותי ביותר מבחינתה של מצרים. ישראל ניהלה עם מצרים מספר מערכות, שכולן הנחילה למצרים תבוסות מרות בשדה הקרב. ככל הנראה, עדיפותה הצבאית של ישראל איננה שנויה במחלוקת, וחוקרים מעריכים כי במרבית הפרמטרים של מלחמה מודרנית עליונותה של ישראל היא מובהקת ומוחלטת⁵¹. אך למרות זאת, בחינה של החלוקה הפנימית של כוח האדם של כוחות הביטחון של מצרים מצביעה על נקודה מעניינת.

טבלה 1: כ"א - חלוקה לפי מנגנוני הביטחון של מצרים⁵²

Personnel			
	Regular	Reserves	Total
Ground Forces	320,000	150,000	470,000
Air Force	30,000	20,000	50,000
Air Defense	80,000	70,000	150,000
Navy	20,000	14,000	34,000
Total	450,000	254,000	704,000
Paramilitary			
• Coast Guard	2,000		2,000
• Frontier Corps	6,000		6,000
• Central Security Forces	325,000		325,000
• National Guard	60,000		60,000
• Border Guard	12,000		12,000

לפי הטבלה לעיל, בעוד כוחות הצבא הסדירים והמילואים של מצרים מונים סה"כ 704,000 חיילים, הרי שכוחות הביטחון האמונים על ביטחון פנים מונים כ- 385 אלף חיילים (הכוונה לכוחות "הביטחון המרכזי" ולמשמר הלאומי). דהיינו, למרות ההכרה בכך שעליונותה הצבאית של ישראל מהווה איום אסטרטגי חמור על מצרים, למעלה ממחצית הכוחות המועסקים בזרועות הביטחון של מצרים מיועדים לטיפול דווקא באיום הטרור הפנימי.

⁵⁰ Sherifa Zuhur, **Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges**, pp.18
⁵¹ Anthony H. Cordesman, **Arab-Israeli military forces in an era of asymmetric wars**, Stanford, 2006

⁵² פרויקט המאזן הצבאי במזרח התיכון- **INSS- המכון למרכזי ביטחון לאומי, מצרים**, עודכן לאחרונה ב- [http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1232450403.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1232450403.pdf), 20/1/2009

אך כפי שראינו, לאור ההתמודדות הארוכה של מצרים עם הקנאים האסלאמיים שבשטחה, אין הדבר מפתיע שמצרים משקיעה משאבים כל כך משמעותיים באתגר זה. מחקרים מצביעים על כך, כי למרות התקופה השקטה באופן יחסי שעברה על מצרים בעשור האחרון, מצבת הכוח האדם של כוחות הביטחון האמורים להתמודד עם איומים פנימיים גדלה באופן משמעותי בשנים האחרונות. כך למשל החוקר קורדסמן (ראה טבלה מס' 2) מצביע על הנתון שבין 2000-2006 גדל כוח האדם של "הביטחון המרכזי" בלמעלה מ-200%⁵³. יתרה מזאת, נתונים אלו אינם כוללים בתוכם את היקפם של ארגוני הביטחון החשאיים של מצרים, שניתן להניח שחל בהם גידול דומה. ניתן לשער אפוא, כי היציבות של השלום עם ישראל, יחד עם הניסיון המר של המשטר המצרי לאחר גל הטרור שהחל בשנות ה-70, והאיומים החדשים שהופיעו בעשור האחרון היו הגורמים המרכזיים שהביאו לשינוי הדרסטי הזה.

טבלה 2: שינויים בכ"א של כוחות ביטחון הפנים של מצרים בין השנים 1990-2006⁵⁴

Figure 5.7 Egyptian Paramilitary and Security Forces: Force Structure

	1990	2000	2005	2006
Manpower		230,000	-330,000	-330,000
<i>Active</i>	?	230,000	-330,000	-330,000
Central Security Forces (inc. conscripts)	300,000	150,000	250,000	325,000
<i>APC</i>	?	110	110	100+
<i>APC (W)</i>	0	?	?	100
<i>Walid</i>	0	?	?	Some
National Guard	60,000	60,000	60,000	60,000
<i>Light weapons only</i>	?	Yes	Yes	Yes
<i>Paramilitary cadre status</i>	?	8	8	8
<i>APC (W) Walid</i>	Some	?	?	250

אך גם הארגונים עצמם, אלו האמונים על ביטחון הפנים במצרים יכולים להצביע על אופן ההתמודדות של המשטר עם איום הטרור. למצרים מגוון רחב של ארגוני בטחון פנים, שחלוקת האחריות ביניהם חופפת לעיתים. המשרד האחראי על שלל סוגיית בטחון הפנים של מצרים הוא משרד הפנים. משרד הפנים מרכז את כל ארגוני המודיעין, אבטחת מתקנים, אבטחת גבולות, אבטחת אישים, משמר הנשיאות, הביטחון המסכל, המודיעין המסכל, ועוד. הארגון הגדול ביותר הוא כאמור גוף הנקרא הביטחון המרכזי "אל-אמן אל-מרכזי". הגוף מונה לא פחות מ-325 אלף חיילים, ואלו מצוידים ומאומנים באופן ירוד למדי. ברם,

Anthony H. Cordesman , *Arab-Israeli military forces in an era of asymmetric wars*, pp. ⁵³ 186, Stanford, 2006

⁵⁴ INSS, *Egypt, Middle East Military Balance*, pp 3
[http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1232450403.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1232450403.pdf)

האפקטיביות של כוחות אלו הוכחה במהלך התנגשויות המשטר עם הקיצונים האסלאמיים בסוף שנות האלפיים, אז נעשה בהם שימוש נרחב, בהצלחה יתרה. משמר הנשיאות המצרי, מונה 60 אלף חיילים, ותפקידו, בדומה ל"משמרי נשיאות" דומים בארצות המזה"ת, הוא להגן על המשטר וראשיו⁵⁵. אולם, משמר הנשיאות מצויד ביכולות ויחידות לוחמה נגד טרור, וגם בהן נעשה שימוש לעתים, על מנת להתמודד עם פעילות טרור בשטחי מצרים.

הארגון הנושא בעיקר נטל המעקב, החקירות והתמודדות המודיעינית הנרחבת עם איום הטרור הפנימי של מצרים הינו "מנהלת חקירות ביטחון המדינה" ("מובחת' א-דאולה"). ארגון זה הוכיח את יעילותו בעשור האחרון, והוא פועל נמרצות להתמודד עם ארגוני האסלאם הרדיקלי. באמצעות הפעלת סוכנים, מעקבים, ציטוט במסגדים ובמקומות התכנסות של הפעילות הדתית, מנהלת החקירות המצרית מפעילה רשת ענפה של איסוף מודיעין. ארגונים אלו זוכים גם לסיוע של ארה"ב, לאור שיתוף הפעולה הביטחוני-מודיעיני הנרחב בין המדינות⁵⁶. מעניין לציון, כי אפילו במסגרת הצבא ישנו גוף הקרוי "המודיעין הצבאי" שאמון, בין היתר, על מעקב וטיפול בתופעות הקצנה ובגידה מתוך הצבא. אין הדבר מפתיע, לאור הניסיון המר שיש למשטר עם "עריקים", דוגמת המתנקשים בחיי סאדאת.

שלל ארגוני הביטחון והיקפם, עשויים ללמדנו על המשקל אותו מעניק המשטר המצרי לסוגיית איום הטרור. המגמה של התרחבות כוח האדם בארגונים אלו מצביעה על כך, כי למרות הירידה במספר הפיגועים במצרים, איום הטרור תופס מקום חשוב יותר בסדר היום הביטחוני – גם ביחס לאיומים אחרים הניצבים בפני מצרים. ניתן לומר, כי הירידה במספר הפיגועים בעשור האחרון, היא תוצר של מדיניות זו ואיננה עומדת בפני עצמה. פעילותם של ארגוני הביטחון המצריים איננה מעידה על היחלשות האיום, אלא רק על ההצלחה במניעתה.

⁵⁵ שם, עמ' 185

⁵⁶ שם, עמ' 187

מגמות עכשוויות בטרור המצרי:

לאור הניתוח לעיל, ישנו צורך לבחון את האתגרים עמם צריך המשטר המצרי להתמודד, לנוכח התגברותם של איומים בנושא הטרור, והופעתם של איומים חדשים שלא בהכרח היו קיימים בעבר. התגברות של איומי העבר כוללים את התגברות האיום האיראני והחיזבאללה, סוגיית גבול ישראל-מצרים ובכלל זה המציאות ברצועת עזה לאחר הנסיגה הישראלית, ותופעת הג'יהאד העולמי בשטחה של מצרים בעולם שלאחר 9/11. כאמור, הניתוח של חלק מהמגמות בספרות המקצועית עדיין בחיתוליו, או שלכל הפחות, עדיין חסוי. למרבה הצער, לא היה בנמצא מחקרים מקיפים על היקף ניסיונות הפיגועים בשנים הללו, עניין שהקשה מאוד על ניתוח מעמיק. כך גם הסקת מסקנות על סמך הצלחות התקפות הטרור בלבד אינה מלמדת ישירות על היקף התופעה, אלא בעיקר על המקומות בהם נכשלו מנגנוני הביטחון למנוע את הפיגועים. ברם, גם התבססות זו, על מידע שטחי יחסית וממקורות גלויים בלבד, יש בה די על מנת ללמוד על המגמות המרכזיות של הטרור המצרי בעשור האחרון, ובעיקר, על האתגרים החדשים העומדים בפניו של המשטר.

התערבות החיזבאללה ואיראן במצרים כחלק מתפיסת האיום:

בעשור האחרון מתמודדת מצרים עם התגברות איום הטרור שנתמך בידי איראן. באופן מסורתי, רואה מצרים את איראן הרדיקלית, ואת הגל הקנאות אשר יוצא ממנה כאיום ממשי על האינטרסים הלאומיים שלה. חשש זה מבוסס למדי, כאשר אפילו המתנקשים בחייו של אנואר סאדאת במצרים הזכירו במשפטם את שמו של ח'מיני כמקור השראה למעשיהם⁵⁷. איראן רואה במצרים כמי שבגדה בעולם המוסלמי, טהראן אף ניתקה את יחסיה הדיפלומטיים עם קהיר לאחר חתימתה על חוזה השלום עם ישראל והמקלט המדיני שהעניקה לשליטה המודח של איראן. לאחרונה חלה החרפה של היחסים לאחר שהוחלט לקרוא לאחד מרחובות טהראן בשמו של הרוצח של סאדאת, ח'אלד אסלאמבולי⁵⁸. ואכן, בהתבסס על מספר רב של התבטאויות של בכירים מצריים, נראה כי מצרים תופסת את איראן כפועלת על מנת לסכן את בטחונה הלאומי של מצרים. כך למשל הנשיא מובארק טען כי איראן מנסה "להפקיר את גבולותיה, ולזעזע את יציבותה"⁵⁹. במסגרת החתירה של איראן להגמוניה אזורית, נראה כי היא פועלת באמצעות שלוחותיה, החיזבאללה, ובמידה פחותה גם החמאס, על מנת לקדם את האינטרסים

⁵⁷ איראן כמדינה תומכת ומפעילת טרור, המרכז למורשת המודיעין, 2006, עמ' 10

⁵⁸ מיקי סגל, 'יחסי איראן-מצרים- רחוב ללא מוצא', אומדיה, 30 בינואר, 2008.

http://www.amedia.co.il/Show_Article.asp?DynamicContentID=14762&MenuID=822&ThreadID=1014019

⁵⁹ סוכנות הידיעות המזרח תיכונית, 23 אפריל, 2009, מצוטט ב – חשיפת התארגנות חזבאללה במצרים- תמונת מצב, מרכז המידע למודיעין ולטרור, המרכז למורשת המודיעין, 3 במאי, 2009

האסטרטגיים שלה⁶⁰. ברור כי המעורבות ההולכת והגדלה של איראן ברצועת עזה, מכילה השלכות מהותיות על מצרים. איראן רואה בהקמת הישות האסלאמית הרדיקלית ברצועת עזה מנוף מרכזי לקידום וניהול המאבק המזוין נגד ישראל בגבולה הדרומי, למרות הבדלי השיעים- סוניים. תפיסה זו מקבלת חיזוק בכך שהיא פועלת להכשיר ולהעניק לחמאס יכולות דומות לאלו שהיא העניקה לחיזבאללה, בתחום החימוש ושיטות הלחימה. יתרה מזאת, איראן מקווה ליצור מוקד כוח אזורי שבאמצעותו ניתן יהיה להגביר את השפעתם של כוחות ה"התנגדות" הרדיקליים, שבראשה היא עומדת, בעולם הערבי והמוסלמי ככלל⁶¹. לרקע קשריה הענפים של החמאס עם האחים המוסלמים, יש להניח שהדבר מעורר את דאגתם של ראשי המשטר המצרי, מחשש להתחזקות נוספת של המחנה המוסלמי הרדיקלי.

אלא שהתערבות בוטה ביותר מצדה של איראן התרחשה לאחרונה, כאשר בסוף שנת 2008 חשפו שירותי הביטחון במצריים התארגנות של החיזבאללה, שפעלה על אדמת מצרים. על פי הפרסומים הרבים, ועל פי מספר ניתוחים, נראה כי ההתארגנות עסקה לא רק בהברחת פעילי טרור לרצועת עזה, יחד עם אמצעי לחימה וחומרי חבלה, אלא שפעילים אלו קיבלו הנחיות לבצע פיגועים על אדמת מצרים, בעיקר נגד יעדים תיירותיים בהם ישנם אזרחים ישראלים באזור סיני⁶².

על פי עדויות שעלו מתוך החקירה ופורסמו מאוחר יותר בעיתונות המצרית, החוליה מנתה כ-50 פעילים, ובראשה עמד פעיל חיזבאללה שכינויו סאמי שהאב. חברי החוליה כללו סודאנים, מצרים, לבנונים, סורים וערבים ישראלים. למרות הכחשות סביב אופי פעילות ההתארגנות, הרי שחסן נסראללה אישר את עצם קיומה של "השלוחה המצרית". לדבריו ה"שלוחה" פעלה רק על מנת לסייע לפלסטינים בעזה בהמשך ה"התנגדות" כנגד ישראל.

אלא שעל פי פרסומים מתוך החקירות, חלק מפעילי ההתארגנות קיבלו הנחיות לאסוף מידע ולתצפת על איזור נוייבה, וראס אל סטן, על מנת לבצע בסופו של דבר פיגועי ראווה באמצעות חגורות נפץ ומכוניות תופת. כך גם נתפסו מספר חגורות ומזוודות נפץ בידיהם של כוחות המודיעין המצרי.

אם אכן היו יוצאים לפועל הפיגועים על אדמת מצרים כפי שתוארו בתקשורת המצרית, הרי שהיו להם השלכות חמורות ומיידיות על התיירות במצרים (בדומה למה שהתרחש לאחר פיגועים קודמים). אך מעבר לנזק הכלכלי, פעילותו של חיזבאללה מציב איום מהותי יותר עבור יציבותו של המשטר המצרי. חיזבאללה צבר בשנים האחרונות פופולאריות רבה גם בעולם הסוני, למרות היותו ארגון שיעי. ביצועיו המרשימים של לוחמי הארגון במהלך שנות הלחימה בלבנון ובמהלך המלחמה בקיץ 2006, מהווים מקור השראה

⁶⁰ חשיפת התארגנות חיזבאללה במצרים- תמונת מצב, מרכז המידע למודיעין ולטרור, המרכז למורשת

המודיעין, 3 במאי, 2009, עמ' 2

⁶¹ שם, שם

⁶² שם, עמ' 3

ברחבי הרחוב הערבי. גילויי אהדה כאלו היו נפוצים למדי במהלך יולי 2006 אפילו בחוצות קהיר בהם התקיימו הפגנות ענק לתמיכה בחיזבאללה.⁶³

לא מפתיע אפוא, שכאשר הוחלט על פרסום הפרשה מספר חודשים לאחר תפיסת חברי ה"שלוחה", הרי שמצרים יצאה במתקפה תקשורתית בוטה כנגד החיזבאללה וכנגד איראן. חסן נסראללה זכה לשלל כינויים בהם – "שייח' קוף", "סוכן איראני" ו"מנהיג מליציות במפלגה האיראנית בלבנון" – המשקפים את הכעס המצרי בעקבות החתרנות האיראנית בשטחה. כך גם הצהיר ראש הממשלה המצרי, אחמד נטיף, כי בטחונה של מצרים הוא קו אדום, ומצרים נחושה שלא לאפשר לאף גורם לסכן את חיי האזרחים המצריים או את הכלכלה הלאומית.⁶⁴ האשמות קשות הופיעו בתקשורת המצרית, שהופנו כלפי איראן שפעלה לבצע הפיכה באמצעות ה"שלוחה המצרית", וניסיונה להפיץ את השיעה במצרים.^{65, 66}

היקף המתקפה התקשורתית, באמצעות מספר רב של דוברים ממשלתיים ועיתונאיים, מלמד לא רק על יחסי האיבה בין שתי המדינות, אלא על תפיסת האיום המצרית את איראן הרדיקלית, כשואפת לערער את לגיטימיות המשטר המצרי באמצעות פעולות טרור, ועידוד הכוחות הקיצוניים בשטחה.

טרור בחצי האי סיני:

מאז סיום הכיבוש הישראלי ב-82' הוגדר חצי האי כאזור מפורז מפעילות צבאית, והוא בעל חשיבות אסטרטגית עצומה, גם לישראל וגם למצרים. סיני הייתה באופן מסורתי מנותקת למחצה מהישות הפוליטית המצרית. האוכלוסייה המונה 360 אלף תושבים, (מהם 300 אלף בצפון ועוד 60 בדרום חצי האי) שונה מאוד מזו הנמצאת בשאר המדינה. המיעוט הגדול ביותר הוא ממוצא פלסטיני (גם אם לרוב נולדו במצרים), והשאר ממוצא בדואי⁶⁷, אשר שורשיהם הם בשבטים בעלי קשרי דם בירדן וישראל⁶⁸. המיעוט הפלסטיני רגיש ביותר לסוגיית הסכסוך הישראלי ולעמו היושב בגדה המערבית ורצועת עזה. ניתן לומר כי שתי האוכלוסיות- הפלסטינאית והבדואית - נושאות את עיניהן אל המזרח יותר מאשר אל פנים

⁶³ **Hezbollah in Egypt: The Politics of Conspiracy and Resistance**, Terrorism Monitor, Volume VII, Issue 16, June, 2009, pp 7

⁶⁴ **מצרים חשפה התארגנות של החזבאללה**, המרכז למורשת המודיעין, 13 אפריל, 2009

⁶⁵ **Hezbollah in Egypt: The Politics of Conspiracy and Resistance**, Terrorism Monitor, Volume VII, Issue 16, June, 2009, pp 6

⁶⁶ "קהיר האשימה (2.9.09) את טהראן בתמיכה בארגון שיעי שחבריו נעצרו לאחרונה במצרים בגין הפצת השיעה במדינה, פגיעה בזרם הסוני ובחברי הנביא וקבלת כספים ממדינות חיצוניות. פרשה זו מעצימה את המתיחות הקיימת בין איראן למצרים", אל-חיאת (לונדון), 3.9.09, (MEMRI), **המכון לחקר תקשורת המזרח התיכון**, (3/9/2009)

⁶⁷ רק מיעוטם הקטן משמר את צורת החיים של הנודדים.
http://www.memri.org/cgi-webaxy/sal/sal.pl?ID=107345_memri&lang=he&act=show2&dbid=articles&dataid=2109

⁶⁸ **Egypt's Sinai Question**, Middle East/North Africa Report N°61 – 30 January 2007, pp i.

היבשת המצרית. ההשתייכות השבטית והפוליטית של שתי קבוצות אלו מושרשת בהיסטוריה בירדן וישראל יותר מאשר בעמק הנילוס.

הפער הזה בין אוכלוסיית חצי האי סיני לבין שאר העם, הוחרף מאז 82 ואילך, שנים בהן לא השכילה מצרים ליצור אינטגרציה סוציו-אקונומית בין אוכלוסיית סיני למצרים. כחלק מתהליכי פיתוח התיירות הנרחבים בסיני, התקיימה תופעת אפליה והעדפת יושבי הנילוס בכל הנוגע לדיור ותעסוקה, ונדמה שהפיתוח המואץ נעשה לעיתים על חשבונם של תושבי המקום. המשטר המצרי לא פעל על מנת ליצור מעורבות של התושבים בפעילות הפוליטית, ופעל על מנת לקדם ולהנציח את התרבות הפרעונית, תוך התעלמות מן המסורת הבודהאית. המורשת התרבותית, ההיסטורית והפוליטית קושרת את בני חצי האי לאירועים רבים המתרחשים מחוץ למצרים, בזירה המזרח תיכונית ובסכסוך הפלסטיני-ישראלי. מציאות זו ממחישה את המתח המבני שמתקיים בתוך אזור סיני, שהינו מעבר לסוגיית ההתמודדות האופרטיבית עם הטרור. אך יש בזה על מנת להסביר את אחד המרכיבים העיקריים לכך שחצי האי הינו כר הפורה לצמיחת הטרור.

בסקירה של האירועים המרכזיים בשנים האחרונות, ניתן לראות שחמישה פיגועי טרור התרחשו בין אוקטובר 2004 ל אפריל 2006 בחצי האי סיני: במהלך חודש אוקטובר 2004, 3 פצצות התפוצצו והרגו 3 אזרחים בטאבה, ראס א-שטן, ונואיבה בדרום סיני. בפיגוע ב-23 ביולי 2005 בשארם אל-שייח נהרגו 70 בני אדם, מרביתם מצרים. ב-14 באוגוסט 2005 אוטובוס של כוח משקיפים בינלאומי (MFO) הותקף בגבול עם רצועת עזה. ב-24 אפריל 2006 בהתקפת טרור על דהב, נרצחו 19 ונפצעו 90 אזרחים מצרים ותיירים זרים. ב-26 באפריל 2006 הותקף בשנית כוח של MFO, הפעם ללא נפגעים.

גל זה של פיגועי טרור התרחש לאחר כמעט 7 שנים של שקט יחסי. שלושת הפיגועים בטאבה, שארם-אל-שייח ודהב נעשו באופן דומה- שימוש במספר מכונות תופת כנגד אזרחים. האופן הקפדני בהם תוכננו והוצאו אל הפועל העלה חשדות שמדובר בתאים הקשורים לאל-קעידה, אלא שמספר קיצונים שנתפסו קשורים לפיגועים היו מארגון טאויד-ווא-ג'יהאד, והיו ממוצא בדואי ופלסטיני, מאזור אל-עריש הצפוני.

אפילו הבחירה בתאריכים הללו לא הייתה מקרית. שלוש הפיגועים המרכזיים בוצעו בתאריכים סימבוליים בתודעה המצרית- תאריך חציית התעלה (6 באוקטובר), מהפכת '52 (23 ביולי), ונסיגת ישראל מסיני (24 אפריל). ביצוע מעשי האלימות הקשים הללו דווקא בימי הגאווה הלאומית המצרית באה על מנת לערער על ההישגים. כך למשל שאם המשטר המצרי מנסה להבליט את גודל ההישג הצבאי במלחמת יום הכיפורים, הרי שהגורמים הרדיקליים רואים בהסכם השלום עם ישראל את קלון. לא בכדי פועלים גורמי הטרור לקעקע את הסכם השלום ברמה מבצעית (פיגועים כנגד מטרות ישראליות, הפרות גבול, וכו') וגם ברמה התודעתית, של גינוי והוקעת ההסכם.

בשנים שלאחר סדרת הפיגועים כוחות הביטחון המצריים פעלו באופן נרחב בחצי האי וביצעו אלפי מאסרים. כך גם בעקבות רצף הפיגועים, יצאו בכירי ממשל ועיתונים בהצהרות מתאומות כי "סיני היא חלק בלתי נפרד ממצרים, והבדואים הם בני האומה המצרית"⁶⁹. הרי שבעצם ההצהרה בדבר "אחידות" האומה, ישנה הכרה בלב ליבת סוגיית סיני. ניתן לראות אפוא בסקירה לעיל, כי מתקיימת מגמה חדשה יחסית, של איום טרור הנובע מהאוכלוסייה הבדואית. הציבור שהגיע לידי הקצנה אסלאמית לאור שנים של הפליה וניתוק תרבותי, פוליטי וכלכלי, החל בעשור האחרון לפעול בצורה אלימה כנגד המשטר במימדים שלא היו קיימים בעבר. תופעה זו מתחברת אל תופעת הטרור הפלסטיני, שגולשת אל עבר חצי האי סיני ואף מגייסת תומכים מתוך האוכלוסייה הפלסטינית המצרית.

Egypt's Sinai Question, **International Crisis Group**, Middle East/North Africa Report N°61 ⁶⁹
– 30 January 2007, pp 3

סוגיית הגבול הישראלי ורצועת עזה:

הגבול הבינלאומי בין ישראל למצרים שאורכו 230 ק"מ, ומהווה אתגר לשתי המדינות בעקבות היקף ההברחות הרב שנעשה דרך גבול זה. מלבד הברחות של גורמים פליליים, ידוע כי גם גורמי פח"ע נעזרים בתשתית הפלילית, שנעשית בעיקר על ידי האוכלוסייה הבדואית.

הנסיגה החד צדדית של ישראל מרצועת עזה פתחה מחדש את שאלת שליטתה של מצרים בגבולותיה המזרחיים ובייחוד בסיני. האזור המפורז מאויש על ידי כוח משקיפים בינלאומי^{70,71}. בעקבות התגברות ההברחות דרך המעברים, ולאחר שאיבדה את אחיזתה ברצועת "פילדלפיה" כאשר יזמה את תכנית ההתנתקות, ב-28.8.05 ישראל אישרה את כניסתם של 750 אנשי ביטחון נוספים לתוך סיני. הסכמה זו הייתה למעשה שינוי הסטטוס קוו של הסכם הפירוז מקמפ-דיוויד. כוחות אלו נועדו לאזור החיץ מ-14 הק"מ של מעבר הפיח⁷².

אלא שהמציאות טפחה בפניהם של אלו אשר קיוו כי התגבורת המצרית תהווה חסם בפני פעילות הטרור. כך למשל, באוקטובר 2004, כאשר התרחשו פיגועי ההתאבדות בטאבה, התברר לאחר מעשה כי החוליה אשר ביצעה את הפיגוע היו בדואים אשר קיבלו סיוע מכוח חמאס ברצועת עזה. אירוע נוסף המעיד על התופעה התברר כאשר נראה כי החוליה הפלסטינית שביצעה את פיגועי דהב ב-2006, קיבלה את הכשרתה בייצור הפצצות ואמצעי הלחימה בעזה עצמה⁷³.

בסופו של דבר, למרות המאמצים המצריים והתגבורת שנוספה, אין השפעה של ממש על המעבר הבלתי מבוקר במערכת המנהרות המתוחכמת. ראש השב"כ יובל דיסקין טען לא מכבר ש-33 טון חומרי נפץ, 20,000 רוס"קים, 3000 אקדחים, ומספר גדול של רקטות ומשגרים הוברחו לרצועה בשנת 2006 בלבד⁷⁴. כך למשל שני פיגועי טרור שהתרחשו בישראל בדימונה⁷⁵ ובאילת מקורם ככל הנראה בחצי האי סיני⁷⁶.

⁷⁰ <http://www.globalsecurity.org/military/ops/mfo.htm>

⁷¹ <http://www.mfo.org/2/homepage.asp>

⁷² סוגיית המעורבות המצרית במניעת פח"ע היא מושא לביקורת ישראלית רבה למן האינתיפאדה השנייה לכל הפחות. מחד, הצד הישראלי טוען באופן עקבי שמצרים "לא עושה מספיק", ומאידך, בכירים בממשל הישראלי התבטאו בבוטות נחרצת כנגד כניסתם של צבא מצרי לתוך סיני.

⁷³ Daniel Williams, "Cairo Links Sinai Attacks to Palestinians: Gaza Extremists Said to Train Egyptians," *Washington Post*, May 24, 2006.

⁷⁴ אתר משרד החוץ - Behind the headlines: The Threat to Israeli Civilians from the Gaza Strip - 21-Nov-2006

<http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-21-Nov-2006+Obstacle+to+Peace/Terrorism+and+Islamic+Fundamentalism-/Behind+the+headlines++The+Threat+to+Israeli+Civilians+from+the+Gaza+Strip+21-Nov-2006.htm>

⁷⁵ דימונה - הרוגה בפיגוע במרכז המסחרי, NRG, 4.2.08, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/692/350.html>

אך למרות הביקורת הישראלית, על פניו נראה כי הכוחות המצריים אכן מנסים להתמודד אם התופעה. בינואר 2006, נהרגו שני קצינים מצריים, ו-30 חיילים נפצעו בהתנגשות עם גדודי חילי אל אקצה אשר ניסו להשתלט על המעברים. ב-14.7.06, המונים פלסטינים פרצו את המעברים. כוחות הביטחון המצרים הפעילו יד נוקשה בחלק מהמקרים, וכעבור זמן קצר נאטמו המעברים, או לפחות ה"מעברים העיליים" בניגוד לאלו מתחת לפני השטח.

אין ספק שמצרים ניצבת בפני סוגיה קשה בעניין הגבול הישראלי עם עזה. מצרים כאמור נתפסה בעיני מדינות ערב רבות כמשתפת הפעולה של ישראל כנגד הפלסטינים. העוצמה של ההכפשות והביקורת כלפי מצרים בעת המבצע עופרת יצוקה מזכיר את היקף הזעם שהופנה למצרים בעת שחתמה עם ישראל על הסכם השלום. ביקורת זו לא פסחה לרגע על הרחוב המצרי- שגם הוא ברובו הגדול סולד מכל הפגנת תמיכה בישראל.

יש להניח, שאילו מצרים הייתה מפעילה את אמצעיה ביעילות, הייתה יכולה לספק תוצאות מרשימות יותר בהקטנת היקף ההברחות המגיע מהרצועה. הנחה זו מסתמכת על העובדה כי מצרים הוכיחה בעבר את יכולתה במיגור הטרור כאשר היה עליה לעשות כן. כך גם דרכי המעבר המוגבלים בסיני לכיוון הגבול הישראלי ניתנים לפיקוח אדוק יותר ממה שמתרחש בה כיום. אלא שמדיניותה הזזה, והלא החלטית של מצרים מעמידה אותה במצב ביניים בעייתי. מצד אחד היא נמנעת מלשלם את המחיר הפוליטי היקר שאותו תידרש לשלם במידה ותנקוט יד קשה יותר נגד הפלסטינים. מאידך, לאור הניתוח לעיל, זליגת האלימות מגורמי טרור מן הרצועה אל סיני מהווה כיום אתגר מסוכן עבור מצרים.

גבול סודאן מצרים

ככלל סודן היא אחת המדינות הבודדות בעולם המכונה מדינה נכשלת – failed state – משום שהמשטר הסודני איננו מצליח לממש את ריבונותו על מרבית אוכלוסיית סודן. סודן, אשר מבחינה גיאוגרפית הינה המדינה הגדולה ביותר באפריקה, מצויה בתוך מלחמת אזרחים כבר למעלה מארבע עשורים. קרוב לשני מיליון איש נהרגו במהלך העימותים הללו, ומיליונים רבים מוגדרים כפליטים מתוך שטחה של סודן. גבולה עם מצרים נמשך כ-7687 ק"מ, והינו גבול מדברי פרוץ בעיקרו.

בעשור האחרון הואשם המשטר הסודני בכך שהוא באופן שיטתי מעלים עין מהפעילות הענפה של ארגוני הטרור בשטח המדינה, ובכללן מהתמיכה האיראנית הענפה בהם. על פי דיווחי משרד המדינה האמריקני, העיר חרטום משמשת כמקום מפגש, מקלט,

⁷⁶ יהודית זילברשטיין ודורון נחום, שלושה הרוגים בפיגוע התאבדות באילת, NRG, 29/1/2007, <http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/536/691.html>

ואימון עבור קבוצות טרור כמו החיזבאללה, ג'מאעה על אסלאמיה, אל ג'יהאד, הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני, החמאס, וארגון אבו נידאל.⁷⁷ יתרה מזאת, סודן מספקת באופן אקטיבי תמיכה לוגיסטית ממשית לאותם הארגונים האסלאמיים הקיצוניים שפועלים בשטחה. מרבית ארגוני אלו שהוזכרו לעיל מחזיקים משרדים ומפקדות גלויות בשטחה.⁷⁸

הימצאותם של ארגוני טרור המהווים איום על המשטר המצרי כמו הג'יהאד האסלאמי וג'מאעה אל אסלאמיה בתוך סודן היא ללא ספק בעייתית מאוד בעיני המצרים. חקירה של עצורים מצרים שנחשדו בפעילות טרור העלתה שחרטום הייתה התחנה המקשרת בין לוחמים אשר באו מאפגניסטן למצרים.⁷⁹ כך גם נמצא ששלושת מתכנני הפיגוע בנשיא מובארק באדיס אבבה נמצאים בידי הסודנים, וטרם נמסרו לידי מצרים.⁸⁰

יתרה מזאת, תופעת אלפי הפליטים המגיעים מאזור רווי האלימות של סודן ואריתריאה, טומנת בחובה אלמנטים נוספים. היקף ההברחות המתלווה לאותה תנועת פליטים, מהווה את המקור העיקרי להברחות נשק ואמל"ח לתוך מצרים בעשור האחרון. ניתן לראות כי המשטר המצרי עשה מאמצים גדולים בתקופה זו על מנת לצמצם את היקף ההברחות ותנועת הפליטים לתוך שטחה.⁸¹ ברם, למרות הניסיון למגר לחלוטין את התופעה, הרי שהנתיב הסודני עדיין משמש כנתיב העיקרי של גורמי פח"ע לתוך מצרים. די להזכיר את הדיווח על תקיפת משאיות איראניות בסודן, שהיו בדרכן ככל הנראה לרצועת עזה דרך מצרים וסיני.⁸²

מצרים מצויה אפוא בדילמה באופן ההתמודדות שלה עם סודן. מחד, היא מחויבת לשמר את יציבותה של שכנתה מדרום ולחזק את המשטר הסודני על מנת למנוע את התמוטטה המוחלטת. מצרים גם מעוניינת לנסות לצמצם את השפעתה של איראן על סודן. אולם בד בבד, בכל הנוגע לאיום הטרור, הרי שסודן מהווה את האיום החיצוני הגדול ביותר על מצרים. לפיכך ניתן לראות כי מצרים, הרואה עצמה כאפוטרופסית של סודאן, בוחשת בכל העת בקלחת המדינית והדיפלומטית הסודאנית, משום שהיא מבינה כי יציבותה של סודאן

⁷⁷ CRS Issue Brief for Congress, *Sudan: Humanitarian Crisis, Peace Talks, Terrorism, and U.S. Policy*, March 19, 2002, pp 10

<http://fpc.state.gov/documents/organization/9070.pdf>

⁷⁸ שם, שם.

⁷⁹ Survey of Sudan's involvement in Terrorism, *ICT Articles*, 15/06/1994,

<http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/697/currentpage/33/Default.aspx>

⁸⁰ CRS Issue Brief for Congress, *Sudan: Humanitarian Crisis, Peace Talks, Terrorism, and U.S. Policy*, March 19, 2002, pp 7

<http://fpc.state.gov/documents/organization/9070.pdf>

⁸¹ Tal, Nachman *Islamic Terrorism in Egypt: The Challenge and the Response*, Strategic Assessment, March 1998, Vol. 1, No. 1

<http://www.inss.org.il/publications.php?cat=21&incat=&read=592>

⁸² יוסי מלמן, חיל האוויר תקף בסודאן שלוש פעמים כדי לסכל משלוח נשק מאיראן לעזה, הארץ, 28/03/09, <http://www.haaretz.com/hasite/spages/1074456.html>

היא אינטרס אסטרטגי מצרי ממעלה ראשונה⁸³. מצרים אף מחזיקה כיום כוחות צבא בסודן בניסיון לשמר מידה כלשהי של יציבות⁸⁴.

העתיד של משטר מובארק

הנשיא חוסני מובארק, השנה חוגג 81, מילא עד היום 5 משרות נשיאות. על פי הערכות פרשנים, הוא אינו צפוי "לרוץ" שוב ב-2011⁸⁵. בהעדר מערכת דמוקרטית יציבה, שאלת ממשיכו של מובארק נותרה פתוחה, ומשאירה מקום רב לאי ודאות. קשה להעריך שהיורש שיוצג לעם המצרי על ידי מובארק יזכה לתמיכה מיידית בציבור הרחב. גם התמיכה של הממסד הצבאי, רחוקה מלהיות ודאית.

למרות הלחץ האמריקאי העקבי בדבר מיסוד תהליכי דמוקרטיזציה במצרים, ובייחוד קיומן של בחירות חופשיות יותר, הרי שהממשל המצרי עשה מעט מאוד על מנת לקדם רפורמות מוגבלות למדי. היום יותר מבעבר, אזרחים רבים מוחים בפומבי כנגד שיטת הממשל המצרי - דבר המעיד על אי הנחת, העלולה להוביל לאלימות פוליטית המבטאת רצון לשינוי מהותי באופי המשטר.

איבוד הפופולאריות ההדרגתי של המשטר ואופן תפקודו, חוסר הנחת ברחוב הערבי כנגד המערב, ועלייתם של גורמים אסלאמיים רדיקליים "לגיטימיים" המספקים שירותים חלופיים לציבור הרחב, כל אלו יחדיו מגבירים באופן משמעותי את סכנת ההתלקחות הפנימית במצרים. אין זהו גורם המשפיע ישירות על פעילות הטרור במצרים, אך יש להניח כי אותם הגורמים הרדיקליים מחכים לשעת הכושר לפעול בשנית על מנת לממש את מטרותם. במקרה של חוסר יציבות שלטונית ותקופת מעבר בין מנהיגים, קיימת סבירות כי חלק מהארגונים אשר נידונו לעיל ינסו לפעול בשנית כנגד המשטר.

אתגר הג'יהאד העולמי:

היותה של מצרים "יצואנית" של טרור, לא הייתה גורם בלעדי להתגברות הג'יהאד העולמי. בעשורים האחרונים נראים גלי קנאות דתית מכלל מדינות ערב, שתרמו לא מעט לתופעה זו. כבר צוין לעיל גל הקנאות שבא בעקבות המהפכה של חומייני בשנות ה-70. אך חשוב לראות את העשור האחרון בהקשר של ה-9/11. בעקבות הכרזת ארה"ב בעניין המלחמה העולמית בטרור (Global War on Terror- GWOT), ובעקבות הפלישה על ארה"ב לעיראק, התרחש

⁸³ ממרי - המכון לחקר תקשורת המזרח התיכון, דרפור - סלע מחלוקת נוסף בין מצרים לקטר

http://www.memri.org.il/cgi-webaxy/sal/sal.pl#_ftnref4

⁸⁴ INSS, Egypt, Middle East Military Balance, pp 3

[http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1232450403.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1232450403.pdf)

⁸⁵ Zuhur, Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges, pp.2

בעולם הערבי גל של התעוררות אנטי-אמריקנית. גל זו לא פסח על מצרים במאומה. מובארק אף התריע בעצמו והצהיר בפומבי שהפלישה האמריקאית תיצור "100 בן לאדנים"⁸⁶.

מצרים רבים, בדומה לציבור הרחב בעולם הערבי, חשו כי ההכרזה בדבר המלחמה בטרור היא למעשה מלחמה באסלאם. הציבור הערבי עקב בדאגה אחר ההרס וההרג שהתרחש באפגניסטן ובעיראק, אבידות שחרגו הרבה מעבר ל"תגובה" לאירועי 11 בספטמבר. ההזדהות של הרחוב הערבי עם נפגעים המוסלמים ברחבי העולם, ורגשות הזעם והתסכול שבאו בעקבותיו, היו מספקים בכדי להלהיט את הגחלים הרוחשות של הקנאות במצרים. מצרים, שביססה את מעמדה כשותפה חשובה של ארה"ב במלחמה נגד טרור⁸⁷, מצאה את עצמה בחזית הפרו-מערבית כנגד קנאי האסלאם.

רבים יודעים כי מבין מתכנני הפיגועים ב- 9/11 היו כאלו ממוצא סעודי. אך פחות ידועה העובדה שהמתכנן של סדרת הפיגועים היה- מוחמד אטה, מבוקש מצרי. כך גם סגנו של בן לאדן, איימן אל זאוואהירי הינו מצרי⁸⁸. לכן, חוקרים רבים הבוחנים את המגמות האחרונות בג'יהאד העולמי, מוצאים עצמם בוחנים את התהליכים הפנים מצריים.

ההנחה הרווחת היא, שהצלחת השלטון המצרי לדכא בשיטות שנידונו לעיל את ארגוני טרור הפנים מצריים, קשורה קשר ישיר לעליית הג'יהאד העולמי. לא בכדי נוכל למצוא מתוך 22 "המבוקשים ביותר" של הממשל הפדרלי האמריקני, 7 מהם ממוצא מצרי⁸⁹.

בעוד שיטת "ההכלה" והדיכוי בכוח הובילו את תנועות האחים המוסלמים, את אל-ג'מעת אל-איסלמייה, ואת הג'יהאד האסלאמי המצרי, להצהרות בדבר התנגדות לשימוש באלימות, הרי שמתוכם התפלגו פלגים קיצוניים יותר, ובעיקר אקטיביים יותר. פלגים אלו לא רק שהמשיכו את ה"מסורת" של שימוש באלימות בתוך מצרים – בהצלחה מועטה יחסית – אלא שגורמים אלו חברו לעתים קרובות לתופעת הג'יהאד העולמי מחוץ למצרים.

לפיכך חוקרים רבים רואים את ההצלחה המצרית להתמודד עם הטרור המקומי, כגורם מרכזי בעלייתו של הג'יהאד העולמי. הגורמים האסלאמיים הקיצוניים נאלצו להתמסד אך חלקם נמלטו ממצרים ותרמו לגל של ארגוני הטרור הבינלאומיים, על מנת לפעול גם כנגד האויב ה"רחוק", קרי ארה"ב⁹⁰. פעילים אלו, אשר נמלטו ממצרים לא פסקו מהפעילות הקנאית שלהם. חלקם מצאו עצמם בחממות של קנאות באירופה, חלקם הצטרפו לארגונים

Sherifa Zuhur, **A Hundred Osamas: Islamist Threats and the Future of Counterinsurgency**, Carlisle Barracks: Strategic Studies, Institute, U.S. Army War College, 2005, pp 1

⁸⁷ על פי הצהרת מחלקת המדינה של ארה"ב –

"The Egyptian and U.S. governments maintained a strong dialogue and shared information on a broad range of counterterrorism and law enforcement issues"

Country Reports on Terrorism 2008 Chapter 2, <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2008/122433.htm>

Zuhur, **Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges**, pp.3⁸⁸

MOST WANTED TERRORIST, Federal Bureau of Investigation Most Wanted Terrorists, 2009

<http://www.fbi.gov/wanted/terrorists/fugitives.htm>

Zuhur, **Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges**, pp.38⁹⁰

קנאים בארצות בריה"מ לשעבר ומזרח אירופה. התופעה המסוכנת ביותר, וזו אשר "ממריצה" את היקף פעילות הג'יהאד העולמי מתרחשת כאשר קנאים אלו מצטרפים למאבקים המזוינים בסומליה, סודן, עירק, ואפגניסטן. אלו יוצרים מחדש את תופעת "האפגנים – הערבים" שהיו הבסיס שעליו קמו לאחר מכן ארגוני הג'יהאד העולמי בשנות ה-80. כך למשל ישנם כמה אלפי לוחמים "זרים" המקבלים הכשרה רוחנית ומבצעית בבסיסי הטאליבן בגבול פקיסטן. אלו לעתים גם חוזרים למצרים על מנת לממש פעילויות טרור בשטחה⁹¹. גורמים אלו מהווים ללא ספק את "מאגר כוח האדם" העתידי של תנועות הג'יהאד העולמי, ובבד בבד מציבים איום נוסף עבור מצרים בהתמודדותה אל מול הטרור.

ICT – Articles, Survey of Sudan's involvement in Terrorism, 15/06/1994⁹¹
<http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/697/currentpage/33/Default.aspx>

סיכום:

מתוך הניתוח שנעשה כאן, נראה כי איום הטרור המצרי איננו מהווה כיום איום מיידי על המשטר המצרי. בהשוואה לעשור של שנות ה-90, העשור האלים והאכזרי ביותר בתולדות מצרים מבחינת הטרור, העשור האחרון מאופיין בכמות נמוכה יחסית של פיגועים והרוגים בשטחה. התחזיות המתמשכות של חוקרים רבים בדבר התמוטטותה הממשמשת ובאה של מצרים, בדיעבד, הוכיחו עצמן שגויות. המשטר המצרי ומנגנוני הביטחון שלה הצליחו להתגבר בצורה מכריעה כנגד ארגונים רדיקליים שפעלו בשטחה, ונראה כי המשטר המצרי חזק מאשר היה לפני עשור.

אלא שיציבותה של מצרים רחוקה מלהיות מובטחת. כפי שנותח בהרחבה בעבודה זו, איום הקנאות האסלאמית הינו שריר וקיים. המדיניות המונעת של המשטר המצרי הצליח בעיקר לדכא קנאות זאת, ולרוב למנוע ממנה את הוצאתם לפועל של פיגועים בשטחה. כך גם, מרבית התנועות הרדיקליות הגדולות במצרים הגיעו להחלטה אסטרטגית, שבעת הזאת, ובתנאים הנוכחיים, אין זה כדאי עבורם לבצע פיגועי טרור. אלא שמציאות זו יכולה להסתיים, למן הרגע שאותם ארגונים יראו שהבשיל העת לחזור לדרכיהם האלימות. ההפסקה הנוכחית היא החלטה פרגמטית בעיקרה, ולא ביטוי לשינוי אידיאולוגי שחל באותם קבוצות.

יתרה מזאת, בעיות הרדיקליזציה של האוכלוסייה הבדואית והפלסטינית בשטח סיני, מהווה אתגר ממשי לביטחון הלאומי המצרי. אותה אוכלוסייה שרואה עצמה מזה דורות מנותקת פוליטית ואתנית מהמשטר שבעמק הנילוס, פונה כעת לדרכי טרור בהשראת הקנאות הדתית שצמחה שם.

אלא, שלהערכתי, האיום העיקרי על יציבות המשטר המצרי כיום מקורו איננו במצרים עצמה, אלא מגורמים חוץ מצריים. הניתוח לעיל הראה כי מקורם של מרבית פעילויות הטרור שהתקיימו בעשור האחרון איננו במצרים עצמה. היציבות של סודן ומידת יכולתה או רצונה לצמצם את הטרור בשטחה איננו תלוי במצרים ישירות. אך תנועת הנשק והפח"ע משטח סודן למצרים מצליח לפגוע קשות במאמצי כוחות הביטחון המצריים לסרס את ארגוני הטרור בשטחה. יתרה מזאת, המאמצים של החיזבאללה, ובעיקר איראן לשלוח זרועות קנאות, אינם בשליטה מצרית. הרצון האיראני להגמוניה אזורית ימשיך ויניע אותה לערער את המשטר המצרי באמצעות עידוד גורמי טרור בשטח מצרים. המשטר המצרי מכיר בטיבה של האיום הזה, אך יכולתו למנוע אותו מוגבלת למדי.

מצרים, בראשות שלטון מובארק, הוכיחה יכולת מרשימה בהתמודדות עם איום הטרור האסלאמי הרדיקלי בשטחה. כעת נותר לראות כיצד תפעל מצרים על מנת לסכל איום שמקורו העיקרי הוא חוץ מצרי, בד בבד אם המשך מדיניות ההכלה הפנים מצרית. כתיבת עבודה זו הייתה עבורי הזדמנות להיחשף לנושא עכשווי ומהותי. עתידה של מצרים, מניחה למעשה את כל המזרח התיכון על כף המאזניים. התמורות שחלו באופי איום הטרור על

מצרים בעשור האחרון חייבו בחינה מחודשת של מציאות זו. בין אם נרצה בכך או לאו, הרי שעתידיה של ישראל כרוך בזו של מצרים, ואני מקווה שהצלחתי, ולו במעט, להאיר את סוגיה זו.

ביבליוגרפיה:

1. יוסי מלמן, חיל האוויר תקף בסודאן שלוש פעמים כדי לסכל משלוח נשק מאיראן לעזה, **הארץ**, 28/03/09, <http://www.haaretz.com/hasite/spages/1074456.html>
2. מיקי סגל, יחסי איראן-מצרים- רחוב ללא מוצא, **אומדיה**, 30 בינואר, 2008. http://www.amedia.co.il/Show_Article.asp?DynamicContentID=14762&MenuID=822&ThreadID=1014019
3. נחמן טל, עימות מבית: התמודדות מצרים וירדן עם האסלאם הקיצוני, פפירוס, אוניברסיטת תל-אביב, מרכז יפה ללימודים אסטרטגיים, 1999, עמ' 11-182
4. עלי ואקד, הטרור חזר לסיני: 88 הרוגים בפיצוצים בשארם, **YNET**, 23.7.05, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3116622,00.html>
5. Anthony H. Cordesman , **Arab-Israeli military forces in an era of asymmetric wars**, Stanford, 2006
6. Chris Zambelis, *Does Cairo Bombing Mark a Return to Terrorist Violence in Egypt*, **TerrorismMonitor**, Volume VII, Issue 5, March 2009
7. Daniel Williams, "Cairo Links Sinai Attacks to Palestinians: Gaza Extremists Said to Train Egyptians," **Washington Post**, May 24, 2006.
8. Denis J.Sullivan & Sana Abed-Kotob, **Islam in contemporary Egypt Civil Society vs. the State**,(London: Lynne Rienner Publishers,1999)
9. *Egypt's Sinai Question*, **International Crisis Group**, Middle East/North Africa Report N°61 – 30 January 2007, pp i

10. Gerrie Swart, Hussein Solomon and Anneli Botha, **Egypt: Pharaohs and Fundamentalists?**, Centre for international Political Studies, <http://www.cips.up.ac.za/files/pdf/uafspublications/Egypt%2520Pharaohs%2520and%2520Fundamentalists.pdf>
11. Holly Fletcher, *Jamaat al-Islamiyya*, **Council on Foreign Relations**, May 30, 2008 http://www.cfr.org/publication/9156/jamaat_alislamiyya.html
12. Holly Fletcher, *Egyptian Islamic Jihad*, **Council on Foreign Relations** http://www.cfr.org/publication/16376/egyptian_islamic_jihad.html
13. Jailan Halawi, **Al-Ahram Weekly**, *Egypt In hot pursuit*, 18 - 24 May 2006 <http://weekly.ahram.org.eg/2006/795/eg6.htm>
14. Mare David Turetzky, **Egypt, Mubarak and the rise of Islamic fundamentalist terrorism, 1981-1994**: An empirical analysis of the Mubarak regime's punitive Counter-Terrorist policy, Michigan Journal of Political Sciences, Issue 24,2002
15. Sherifa Zuhur, **A Hundred Osamas: Islamist Threats and the Future of Counterinsurgency**, Carlisle Barracks: Strategic Studies, Institute, U.S. Army War College, 2005, pp 1
16. Sherifa Zuhur, **Egypt: Security, Political, and Islamist Challenges**, Strategic Studies Institute, September 2007
17. Tal, Nachman **Islamic Terrorism in Egypt: The Challenge and the Response**, Strategic Assessment, March 1998, Vol. 1, No. 1 <http://www.inss.org.il/publications.php?cat=21&incat=&read=592>

18. Yaroslav Trofimov, *Muslim Brotherhood Falters as Egypt Outflanks Islamists*, **The Wall Street Journal**, WSI.com, May 15, 2009
19. Zvi Mazel, *How Egypt molded Modern Radical Islam*, **Jerusalem Issue brief**, Vol. 4 No. 18, 16th February, 2005

אתרי אינטרנט:

20. **CIA - The World Factbook** – Egypt, 9.02.2009
<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>
21. **Council on Foreign Relations**, *Profile: Ayman al-Zawahiri*,
<http://www.cfr.org/publication/9750/>
22. **CRS Issue Brief for Congress**, *Sudan: Humanitarian Crisis, Peace Talks, Terrorism, and U.S. Policy*, March 19, 2002, pp 10
<http://fpc.state.gov/documents/organization/9070.pdf>
23. **Global Security**, *Multinational Force of Observers*, 2005
<http://www.globalsecurity.org/military/ops/mfo.htm>
24. **ICT Articles**, *Survey of Sudan's involvement in Terrorism*, 15/06/1994,
<http://www.ict.org.il/Articles/tabid/66/Articlsid/697/currentpage/33/Default.aspx>
25. **INSS**, *Egypt, Middle East Military Balance*,
[http://www.inss.org.il/upload/\(FILE\)1232450403.pdf](http://www.inss.org.il/upload/(FILE)1232450403.pdf)
26. **MFO - Multinational Force and Observers**, 2008
<http://www.mfo.org/2/homepage.asp>

27. **Terrorism Monitor**, *Hezbollah in Egypt: The Politics of Conspiracy and Resistance*, Volume VII, Issue 16, June, 2009, pp 7
28. **The Muslim Brotherhood Official Website**, *The Muslim Brotherhood is not Anti-American*, Monday, , January 14, 2008, <http://www.ikhwanweb.com/Article.asp?ID=15359&LevelID=1&SectionID=146>
29. **US Federal Bureau of Investigation**, *MOST WANTED TERRORIST*, **Most Wanted Terrorists**, 2009 <http://www.fbi.gov/wanted/terrorists/fugitives.htm>
30. **US Secretary of State**, Country Reports on Terrorism 2008 Chapter 2, <http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2008/122433.htm>
31. אל-חיאת (לונדון), 3.9.09, **MEMRI**, המכון לחקר תקשורת המזרח התיכון, (3/9/2009) http://www.memri.org.il/cgiwebaxy/sal/sal.pl?ID=107345_memri&lang=he&act=show2&dbid=articles&dataid=2109
32. המרכז למורשת המודיעין, איראן כמדינה תומכת ומפעילת טרור, 2006
33. ממרי - המכון לחקר תקשורת המזרח התיכון, דרפור- סלע מחלוקת נוסף בין מצרים לקטר http://www.memri.org.il/cgi-webaxy/sal/sal.pl#_ftnref4
34. מרכז המידע למודיעין ולטרור, חשיפת התארגנות חזבאללה במצרים- תמונת מצב, 3 במאי, 2009
35. **NRG**, דימונה - הרוגה בפיגוע במרכז המסחרי , 4.2.08 <http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/692/350.html>

29.1.07 , באילת, התאבדות בפיגוע הרוגים שלושה ,NRG.36
; <http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/536/691.html>

<http://www.ynet.co.il/home/0,7340,L-> ,08.10.04 , תופת בסיני, YNET.37
[3020,00.html](http://www.ynet.co.il/home/0,7340,L-3020,00.html)